

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Q. Septimii Florentis Tertvlliani Carthaginiensis
Presbyteri, Opera Qvæ Hactenus Reperiri Potvervnt
Omnia**

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Coloniæ Agrippinæ, Anno M. DC. XVII.

Aduersus Marcionem lib. III.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71872](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71872)

A

Cap. II.

Cap. III.

C

Math. 24.

D

Exod. 7. 8.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

199.

totis viribus ut suis, non vt laborantem. Ceterum in
 praecriptionum compendiis vincit. Sed decretum est vt
 gestientem ubique aduersario occurrere, in tantum fu-
 renti, vt facilius praesumeret eum venisse Christum, qui
 nunquam sit annuntiatus, quae eum qui semper sit praedi-
 catus. [4 Hinc denique gradum confero, an debuerit
 tam subito venisse. Primo, quia & ipse Dei filius
 hoc enim ordinis fuerat, vt ante patrem filium profiteretur,
 quam patrem filium, & ante patrem de filio testaretur,
 quae filius de patre. Dehinc & qua missus praeter filii no-
 men. Proinde enim praecessisse debuerat mitrentis pa-
 trocinium in testimonium missi, quia nemo veniens ex
 alterius auctoritate, ipse ea sibi ex sua affirmatione de-
 fendit, sed ab ipsa defensione potius expectat. praecunte
 suggestu eius qui auctoritatem praestat. Ceterum nec fi-
 lius agnosceretur, quem nunquam pater nuncupauit, nec
 missus crederetur, quem nunquam mandator designauit,
 nuncupaturus pater, & designaturus mandator, si fuisset.
 Suspectum habebitur omne, quod exorbitat a re-
 gula, rerumque principalis gradus non sunt posterius
 agnosci patrem post filium, & mandatoris post manda-
 tum, & Deum post Christum. Nihil origine sua prius
 est in agnitione, quia nec in dispositione, Subito filius,
 & subito missus, & subito Christus, Atquin nihil putem
 a Deo subitum, quia nihil a Deo non dispositum. Si
 autem dispositum, cur & non praedicatum, vt probari
 posset & dispositum ex praedicatione, & diuinum ex dis-
 positione. Et vtique tantum opus, quod scilicet huma-
 nae salutis parabat, vel eatenus subitum non fuisset qua
 per fidem profuturum. In quantum enim credi habebat
 vt prodesset, in tantum paratum desiderabat, vt credi
 posset, substructam fundamentis dispositionis & praedi-
 cationis, quo ordine fides informata, merito & homini
 indiceretur a Deo, & Deo exhiberetur ab homine, ex
 agnitione debens credere quia posset, quae scilicet cre-
 dere didicisset ex praedicatione. [6 Non fuit, inquis, or-
 do eiuismodi necessarius, quia statim se & filium, & mis-
 sum, & Dei Christum rebus ipsi esset probaturus per
 documenta virtutum. At ego negabo solam hanc illi
 speciem ad testimonium competisse, quam & ipse post
 modum 7 exaudivit. [8 Si quidem edicens multos
 venturos, & signa facturos, & virtutes magnas aditu-
 ros, auctorem etiam electorum, nec ideo tamen admit-
 tendos, temerariam signorum & virtutum fidem ostendit,
 vt etiam apud pseudochristos facillimam. Aut quale
 est, si inde se voluit probari, & intelligi, & recipi, ex vir-
 tibus dico, vnde ceteros noluit aequae & ipsos tam subito
 venturos, quam a nullo auctore praedicatos? Sed quia
 prior eis venit, & prior virtutum documenta signauit,
 idcirco 9 quasi locum in balneis, ita fidem occupauit,
 posteris quibusque praeiuit. Vide ne & in conditione
 posteriorum deprehendatur, posterior inuentus creato-
 re, ante iam cognitio, & proinde virtutes ante operato
 & non aliter praefato, non esse aliis credendum, post eum
 scilicet. Igitur si priorem venisse, & priorem de posteris
 pronuntiasse, [10 hoc fidem cludet. praedamnatus erit
 & ipse iam ab eo quod posterior est agnitus, & solius
 erit auctoritas creatoris hoc in posteros constituendi,
 qui nullo posterior esse potuit. Iam nunc quum pro-
 baturus sim creatorem, easdem virtutes, quas solas ad
 fidem Christo tuo vendicas, [11 interdum per famulos
 suos retro addidisse interdum per Christum suum aednas
 destinales: possim & ex hoc merito praescribere,
 tanto magis Christum non ex solis virtutibus creden-
 dum fuisse, quanto illum non alterius quam creatoris
 interpretari potuissent, vt respondentem virtutibus crea-
 toris, & aedis per famulos suos, & in Christum suum
 repromissis. Quamquam etsi alia documenta inueni-
 rentur in tuo Christo, noua scilicet, facilius crederemus
 etiam noua eiusdem esse cuius & vetera, quam eius
 tantummodo noua, egentia experimentis fidei victicis
 versutatis, vt sic quoque praedicatus venire debuerit, ta
 praedicationibus propriis exuentibus ei fidem, quam
 & virtutibus, praesertim aduersus Christum creatoris
 venturum, & signis & prophetis propriis munitum, vt

amulus Christi per omnes diuersitatum species reluce-
 ret. Sed quomodo a Deo nunquam praedico Christo
 eius praedicator? Hoc est ergo quod exigit, nec
 Deum, nec Christum tuum credi, quia & Deus igno-
 tus esse non debuit, & Christus agnosci per Deum de-
 buit. [12 Deditur, opinor, est imitari ordinem Dei no-
 stri, vt displicentis, vt cum maxime reuincendi. Nouus
 noue venire voluit, filius ante patris professionem, &
 missus ante mandatoris auctoritatem, vt & ipse fidem
 monstruosissimam induceret, qua ante crederetur
 Christum venisse, quam sciretur fuisse. Competit mihi
 etiam illud retractare, cur non post Christum venerit. Na
 quum intueor dominum eius, tanto aequo patientissimum
 acerbissimi creatoris annuntiantis, interea in homines
 Christum suum, quacumque id ratione fecit, tam reue-
 lationem quam intercessionem suam differens, eadem ra-
 tione dico illum patientiam debuisse creatori, in Christo
 quoque suo dispositiones suas executuro, vt perfecta
 & expleta omni operatione amuli Dei & amuli Chri-
 sti, tunc & ipse proprias dispositiones superduceret.
 Ceterum penitentia tanta patientia fecit, quod non
 in finem rerum creatoris preueuerit. Vane sustinuit
 praedicari Christum eius, quem non sustinuit exhiberi.
 Aut sine causa intercidit temporis alieni decusum, aut
 sine causa tam diu non intercidit. Quid illum detinuit,
 quidve turbauit? Atquin in vtrunque commisit, post
 creatorem quidem tam tarde reuelatus, ante Christum
 vero eius tam propere. Alterum vero iam dudum debu-
 erat traduxisse, alterum nondum. Ne illum quidem
 tam diu fauente sustinuisse istum vero adhuc quiescentem
 inquietasse, circa ambos excidens ab optimi Dei titulo,
 certe varius & incertus, tepidus scilicet in creatorem,
 & calidus in Christum, & vanus vtrouque. Non magis
 enim compescuit creatorem, quam obstitit Christo.
 Manet & creator, qualis omnino est, venit & Christus,
 qualis & scribitur. Quid veniet post creatorem, quem
 emendare non valuit? Quid ante Christum eius reuelatus
 est, quem reuocare non potuerit? Aut si emendauit
 creatorem, post illum reuelatus, vt emendanda praede-
 derent, ergo & Christum eius quem emendaturus expecta-
 se debuerat, proinde & illius posterior emendator futurus,
 sicut creatoris. Aliud est, si & ipse post illum rur-
 sus aduenit, vt primo quidem aduentu processerit ad-
 uersus creatorem, legem & Prophetas destruentis eius,
 secundo vero procedat aduersus Christum, regnum red-
 darguens eius. Tunc ergo conclusurus ordinem suum,
 [13 tunc si forte credendus est, aut si iam hinc perfecta res
 est, eius, vane ergo venturus est, nihil scilicet peracturus
 [14. His praesertim quasi de gradu primo adhuc & qua-
 si de longinquo. Sed & hinc iam ad certum & cominus
 dimicaturus, video aliquas etiam nunc lineas praeduen-
 das, ad quas erit dimicandum, ad scripturas scilicet crea-
 toris. Secundum eas enim probaturus, Christum creatoris
 fuisse, vt postea Christo suo adimpletas, necesse habeo
 ipsarum quoque [15 scripturarum formam, & (vt ita dixerim)
 naturam demandare, ne tunc in controuersiam deducatur,
 quum adhibentur ad causas, & sua & causa: um
 defensione commixta, obrundant lektoris intentionem.
 Duas itaque causas Prophetici eloqui adlego agnoscen-
 das ab hinc aduersariis nostris, [16 Vna, qua futura inter-
 dum pro iam transactis enuntiantur. Nam & diuinitati
 competit, quacumque decreuerit, vt perfecta reputare,
 quia non sit apud illam differentia temporis, apud
 quam vniformem statum temporum dirigit aeternitas
 ipsa, & diuinationi propheticae magis familiare est, id
 quod prospiciat, dum prospicit, iam visum atque ita
 iam expunctum, id est, omni modo futurum demon-
 strare, sicut per Esaiam, *Dorsum meum posui in flagella,*
maxillas autem meas in palmas, faciem meam vero non auer-
ti a spu. animibus. Sicut enim Christus iam tunc in semetip-
 sum secundum nos, siue Prophetes de semetipso
 secundum Iudaeos pronuntiabat, nondum tamen factum
 pro iam transacto sonabat [17 Alia species erit,
 qua pleraque figurate portenduntur per anigmata, &
 allegorias, & parabolas, aliter intelligenda quam scripta

E

Cap. IV.

F

G

Cap. V.

H

Iai. 50.

TERTULLIANI
OPERA

A
I. Iai. 50.
Iud. 5.
Exod. 3.
Ez. 13.
I. Iai. 43.
I. Iai. 41.
I. Iai. 43.

1. Cor. 9.
1. Cor. 10.
Gal. 4.
Ephes. 5.

Cap. VI.

B

1. Cor. 2.

C

I. Iai. 29.

I. Iai. 6.

I. Iai. 29.

Am. 4.
Hier. 14.
Gen. 29.

D

I. Iai. 42.

I. Iai. 1.

sunt. 18 Nam & montes legimus destillaturos dulco-
rem, non tamen vt 19 sapam de petris, aut defrutum de
rupibus speres: & terram audimus lacte & melle manā-
tem, non tamen vt de glebis credaste vtiquam 20 pla-
centas & famias coacturum, quia nec statim 21 aquili-
ce & agricolam se Deus repromisit, dicens: 22 ponam
flumina in regione sitiēti, & in solitudine cedrum & buxum.
Sicut & pradicans de Nationum conuersione, 23 Bene-
dicent me bestia agri, sirenes & filia passerum, non vtiq; ab
hirundinum pullis & vulpeculis, & illis monstrosius
fabulosūque canticibus fausta omnia relaturus est. Et
quid ego de isto genere amplius? quum etiam 24 hære-
ticorum Apostolus ipsam legem indulgentem bubus
terentibus os liberem, non de bubus, sed de nobis in-
terpretetur, & petram potui subministrando comitem
Christum adleger fuisse, docens proinde & Galatas,
duo argumenta, filiorum Abrahæ allegorice cucurri-
se, & suggerens Ephesitis, quod in primordio de homi-
ne prædicatum est relicto patrem & matrem, & futu-
ris duobus in vnam carnem, id se in Christum & Ecce-
siam agnoscere. [25 Si satis constat de istis interim dua-
bus proprietatibus 26 Iudaica literatura, momento intelli-
getur constitisse, vt quum tale quid adhibuerimus, non
retinetur de forma scripturæ, sed de statu causæ. Quū
igitur hæretica dementia eum Christum venisse præsu-
meret, qui nunquam fuerat annuntiatas, se quebatur vt
eum Christum nondum venisse contenderet, qui semper
fuerat prædicatus: atque ita coacta est cum Iudaico
errore sociari, & ab eo argumentationem sibi struc-
te, quasi Iudæi certi & ipsi alium fuisse qui venit, non
modo repperit eum vt extraneum, verum & interfe-
cerunt eum vt aduersarium, agnitiui sine dubio, & om-
ni officio religionis persecutori, si ipsorum fuisset. Scili-
cet nauclero illi non quidem 27 Rhodia lex, sed Ponti-
ca cauerat, errare Iudæos in Christum suum non licere,
quando etiam nihil tale prædicatum in illos inueniretur,
vel sola vtiq; humana conditio deceptui obnoxia, per-
suasisset, Iudæos errare potuisse, qua homines, nec sta-
tim in præiudiciū lumendū de sententia eorū, quos cre-
dibile fuerit errasse. 28 Porro quum & prædicatum sit
non agnituros eos Christum, ideoq; etiam peemptu-
ros, iam ergo ipse erit & ignoratus & intereptus ab illis,
in quem ita admittunt prænotabantur. Hoc si probari
exigis, non eas scripturas euoluam, quæ interemptibile
Christum edicentes vtiq; & ignorabilem affirmant: nili
enim ignoratus nihil scilicet pati posset: 29 sed referua-
tis eis ad causam passionum, eas prædicationes in præ-
senti sufficere adhibere: quæ interim ignorabile probet
Christum, & hoc breuiter, dum ostendunt omnem vim
intellectus ademptam populo à creatore. 30 *Auferam, in-
quit, sapientiam sapientium illorum, & prudentiam prudentiū
eorum abscondam.* 31 *Et, Aures audietis, & non audietis: & oculis
videbitis, & non videbitis. Incausatum est enim cor populi huius,
& auribus grauius audierunt, & oculis conuulerunt, 32 ne
quando auribus audiant, & oculis videant, & corde conuiciant,
& conuertantur, & sanem illos.* Hanc enim obtusationem sa-
lutarium sensuum meruerant, 33 labiis diligentes Deū,
corde autem longe absistentes ab eo. Igitur si Christus
quidem annuntiabatur à creatore solidante tonitruū,
& concludente spiritu, & annuntiante in homines
Christum suum 34 secundum Amos Prophetam: 35 si
omnis spes Iudæorum, nedum dicam etiam gentium, in
Christi reuelatione destinabatur, sine dubio id demon-
strabantur non agnitiui & nō intellecturi, ablatis agni-
tionis, & intelligentia viribus sapientia atq; prudentia,
quod annuntiabatur, id est, Christus, erraturis in eum
principalibus sapientibus eorum, id est, scribis: & pru-
dentibus eorum, id est, Phariseis, pariter & populo au-
ribus audito, & non audito, vtiq; Christum docen-
tem: & oculis visuro, & non visuro, vtiq; Christi signa
facientem, 36 *secundum quod & alibi: Et quis cæcus, nisi
pueri mei? Et quis surdus, nisi qui dominatur eorum? Sed & qui
exprobat per eundem Eliaim: Filios generauit & exaltauit,
at illi me reiecerunt. Agnouit bos possessorem suum, & asinus pra-
sepe domini sui, Israel autem me non cognouit, & populus me non*

intellexit. 37 Nos quidem certi, Christum semper in Pro-
phetis locutum 38 spiritum scilicet creatoris, sicut Pro-
pheta testatur, 39 Spiritus personæ eius, Christus Do-
minus, qui ab initio vicarius patris in Dei nomine &
auditus sit & visus: scimus & ipsius voces eius illud fuisse
iam tunc Israel exprobatans, quæ in illo commisi-
suri prædicabatur, 40 *Dereliquisti Dominum, & in iram
prouocasti sanctum Israel.* Si vero non in Christum, sed in
ipsum potius Deum volueris referre omnem Iudaicæ ig-
norantiæ de pristino reputationem, nos etiam retro
sermonem & spiritum, id est, Christum creatoris despe-
ctum ab eis & non agnitum, sic quoq; reuincis. Non
negans enim filium & spiritum & substantiam creatoris
esse Christum eius, cæcedas necesse est, eos qui parē
non agnouerint, nec filii agnoscere potuisse, per eiusdē
substantiæ conditionem, cuius si plenitudo intellectu
non est, multo magis portio, certe qua plenitudo dicitur
sors. His ita disceptis, iam apparet quomodo & respu-
erint Iudæi Christum, & interemerunt, non vt extraneū
Christum intelligentes, sed vt suum non agnoscentes.
Qui enim extraneum intelligere potuissent, de quoni-
hil vtiq; fuerat annuntiatum, quum intelligere non
potuissent, de quo semper fuerat prædicatū: 41 Id enim
intelligi vel non intelligi capit, quod habendo substantiam
prædicationis, habebit & materiam vel agniti-
onis vel erroris. Quod vero materia caret, non admittit
sapientiæ euentum. Et adeo non qua alterius Dei, Chri-
stum auersari persecuti que sunt, sed qua solummodo
hominem, quem 42 planum in signis, & æmulum in
doctrinis existimabant, vt & ipsum hominem qua finis
id est, Iudæum, sed Iudæi exorbitatorem & delin-
ctorem, deduxerint in iudicium, & suo iure punierint,
alienum scilicet non iudicatum. Tanto abest vt alienum
Christum intellexisse videantur, qui nec hominem
eius vt alienum iudicauerunt. [43 *Dicit nunc hæreticus
ex abundanti cum ipso licet Iudæo, 44 rationem quo-
que errorum eius, à quo ducatum mutatus, in hære-
tici argumentatione, cæcus à cæco in eandem deducis-
sueam.* 45 *Duos dicimus Christi habens à Prophetis de-
monstratos, idem aduentus eius prænotalle, vnum
in humilitate, vtiq; primum, quum tanquam omnis ad
victimam deduci haberet, & æquam agnus ante tor-
dentem sine voce ita non aperis os suum, 46 nec
spectu quidem honestus, Annuntians enim, inquit, de
illo sicut puerulus, sicut radix in terra sitiēti, & non est specus
eius, neque gloria. Et vidimus eum, & non habebat speciem,
neque decorem, sed speciem eius in honore, desitens circa
sibi ho-
minum. Homo in plaga, & sciens se infermitate. 47 *Repe-
ritus à patre in lapidem offensionis & petra scandali
notatus ab eo modicum citra angelos, veremur se pro-
nuntians, & non hominem, ignominia hominis, & ca-
lificamen populi. Quæ ignobilitatis argumenta primo
aduentu cõpetunt, sicut sublimitatis secundo, quæ
iam non lapis offensionis nec petra scandali, sed lapis
summus angularis post reprobationē assumptus, & sub-
limatus in consummationē templi, Ecclesiæ scilicet, &
petra sane illa apud Danielē de morte præficia, quæ ima-
ginem secularium regnum cõminuet & conuertet. De
quo secundo aduentu idem Prophetes: *Et ecce cum nu-
bus caeli tanquam filius hominis veniens venit vsque ad veterem
dierum, 48 & aderat in conspectu eius: Et qui assistent, ad-
dixerunt illum, & data est ei potestas regia, & omnes Nationes ter-
ra secūdam genera, & omnis gloria famulabunda, & post haec
vsq; in æuum, quæ non auferetur: & regnū eius quod nō vici-
detur.* Tūc scilicet habitus & speciem honorabilem, & deo
indeficientē super filios hominū: 49 *Tepellus enim, ut
quit, decore citra filios hominum, effusa est gratia in Labia eius,
propterea benedixit re Deus in æuum. Accingere enim super
mur tuum, potens tempestitate tua & pulchritudine tua, quia
& pater posteaquam diminuit eum modicum quid ci-
tra angelos, gloria & honore coronabit illum, & sub-
iciet omnia sub pedibus eius. 50 *Tunc & cognoscent eum
qui compulerunt, & cadent pectora sua tribus ad tribum, vsq;
que quod retro non agnouerunt eum in humilitate
conditionis humanæ constitutum: Et homo est, innotuit****

Hic

A Hieremias, & quis cognoscei illum: quia &: *Nativitatem eius, inquit Elaias, quis enarrabit?* Sic & apud Zachariam in persona Iesu, immo & in ipsius nominis sacramento, verus summus sacerdos patris Christus Iesus, duplici habitu in duos aduentus deliniatur. Primo fordibus indutus, id est, carnis passibilis & mortalis indignitate, quam & diabolus aduersabat ei, auctor scilicet Iudae traditoris, ne dicam etiam post baptismum tentator. Dehinc despoliatus pristinas fordes, sicut & exornatus potere & mitra & cidari munda, id est, secundi aduentus gloria & honore. Si enim & duorum hicorum qui ieiunio offerbantur, faciam interpretationem, nonne & illi verumque ordinem Christi figurant? Pares quidem atque consimiles propter eundem Dominum conspectum, quia non in alia venturus est forma, ut qui agnosci habeat a quibus & laesus est. Vnus quidem eorum circumdatus coccino, maledictus & conputatus, & conuulsus, & compunctus a populo extra ciuitatem abiiciebatur in perditionem, manifestis notatur insignibus Dominice passionis. Alter vero pro delictis oblatas, & sacerdotibus templi in pabulum datus, secundae representationis argumenta signabat, qua delictis omnibus expiatis sacerdotis est spiritus, id est, Ecclesiae, Dominicae gratiae quasi viceratione quadam fruerentur, ieiunantibus ceteris & salute. Igitur quoniam primus aduentus & plurimum figuris obscuratus, & omni inhonestate prostratus canebatur, secundus vero & manifestus & Deo condignus dicitur quae facile & intelligere & credere poterunt, eum solum intuentes, id est, secundum, qui est in honore & gloria, non immerito decepti sunt circa obscuriorem, certe indigniorem, id est, primum. Atque ita in hodiernum negant venisse Christum suum, quia non in sublimitate venerit, dum ignorant etiam in humilitate fuisse venturum. [53] Definat nunc haereticus ad Iudaeum Aspis (quod aiunt) à vi uera mutari venenum: cuo matiam hinc proprii ingenii virus, phantasma vindicans Christum, nisi quod & ista sententia alios habebit auctores, sicut praecoquos & abortiuos quodammodo Marcionitas, quos Apollolus Ioannes Antichristos pronuntiauit, negantes Christum in carne venisse, & tamen non vltimius Dei ius constituerent, quia & de isto notati fuissent, sed quoniam sicut incredibile praesumpterant Deum carnem. Quo magis Antichristus Marcion sibi eam rapuit praesumptionem, apertior scilicet ad reuendam corporalem substantiam Christi, qui ipsum Deum eius nec auctorem carnis induxerat, nec resuscitatore, optimi videlicet, & in isto, diuersissimum à mendacis & fallaciis creatoris. Et ideo Christus eius ne mentiretur, ne falleret, & hoc modo creatoris forsitan deputaretur, non erat quod videbatur, & quod erat metuebatur, caro nec caro, homo nec homo: proinde Deus Christus, nec Deus, cur enim non etiam Dei phantasma portauerit? An credam ei de interiore substantia, qui sit de exterioribus frustratus? Quomodo verax habebit in occulto, tam fallax repertus in aperto? Quomodo autem in semetipso veritatem spiritus fallacia carnis confundens, negatam ab Apostolo, lucis, id est, veritatis, & fallaciae, id est, tenebrarum commisit communicationem? Iam nunc quum mendacium deprehenditur Christus, caro: sequitur ut & omnia quae per carnem Christi gesta sunt, mendacio gesta sint, congressus, contactus, conuictus, ipsa quoque virtutes. Si enim tangendo aliquid liberavit à vitio, vel tactus ab aliquo, quod corporaliter actum est, non potest vere actum eredi, sine corporis ipsius veritate. Nihil solidum ab inani, nihil plenum à vacuo perfici licuit. Putatiuus habitus, putatiuus actus: imaginarius operator, imaginariae operae. Sic nec passionis Christi eius fidem merebuntur. Nihil enim passus est, qui non vere est passus. Vere autem patii phantasma non potuit. Euersum est igitur totum Dei opus. Totum Christiani nominis & pondus & fructus, mors Christi negatur, quam sicut tam impressa Apostolus demandat, utique veram, summum eam fundamentum Euangelii constituens, & salutis nostrae & praedicationis lux: Tradidi enim, inquit, vobis in primis quod Chri-

stus mortuus sit pro peccatis nostris, & quod sepultus sit, sicut & quod resurrexerit tertia die. Porro si caro eius negatur, quomodo mors eius asseueratur, quae propria carnis est passio per mortem sicut de uertente in terram, de qua est sumpta secundum legem sui auctoris? Negata vero morte dum caro negatur, nec de resurrectione constabit. Eadem enim ratione non resurrexit, quia mortuus non est, non habendo substantiam scilicet carnis, cuius sicut & mors, ita & resurrectio est. Proinde resurrectione Christi infirmata, etiam nostra subuersa est. Nec ea enim valebit, propter quam Christus venit, si Christus non resurrexit. Nam sicut illi qui dicebant resurrectione mortuorum non esse, reuincuntur ab Apostolo ex resurrectione Christi: ita resurrectione Christi non consistens, auferret & mortuorum resurrectionem. Atque ita inanis est fides nostra, inanis est & praedicationis Apostolorum. Inueniuntur autem etiam falsi testes Dei, quod testimonium dixerint quasi resuscitauerit Christum, quem non resuscitauerit. Et sumus adhuc in delictis. Et qui in Christo dormierunt, perierunt sine resurrectione, sed phantasmate forsitan, sicut & Christus. [60] In ista quaestione qui putauerit opponendos esse nobis angelos creatoris, quasi & illi in phantasmate putatiui utique, carnis egerint apud Abraham & Loth, & tamen vere sint & congressi, & passii, & operati quod mandatum eis fuerat. Primo non admitteris ad eius Dei exempla quae destruis, nam & quanto meliorem & perfectionem Deum inducis, tanto non comperant illi eius exempla, quo nisi diuersus in totum, non erit omnino melior atque perfectior. Dehinc scito, nec illud concedi tibi, ut putatiua fuerit in angelis caro, sed vera & solida substantiae humanae. Si enim difficile non fuit illi, putatiuae carnis veros & sensus & actus exhibere, multo facilius habuit veris & sensibus & actibus veram dedisse substantiam carnis, vel qua proprius auctor & artifex eius. Tuus autem Deus eo quod carnem nullam omnino produxerit, merito fortasse phantasma eius intulerit, cuius non valuerat veritatem. Meus autem Deus, qui illa de limo sumptam, in hac reformauit qualitate, nondum ex semine coniugali, & tamen carnem, aequae potuit ex quacunque materia Angelis quoque astruxisse carnem, quae etiam mundum ex nihilo in tota ea talia corpora, & quidem verbo edificauit. Et utique si Deus tuus veram quandoque substantiam angelorum hominibus pollicetur: *E-runt, enim inquit, sicut angeli: cur non & Deus meus veram substantiam hominum angelis accommodarit.* Unde sumptam: Quia nec tu mihi respondebis unde illa apud te angelica sumatur, sufficit mihi hoc de finite, quod Deo congruit, veritatem scilicet eius rei, quam tribus testibus sensibus obiecit, visui, tactui, auditui. Difficili? Deo mentiri quam carnis veritatem unde deinde producere, licet non nata. Ceterum & alius haereticis definitibus carnem illam in angelis ex carne nasci debuisse, si vere fuisset humana, certa ratione respondemus, quia & humana vere fuerit, & innata. Humana vere propter Dei veritatem à mendacio & fallacia extranei: & quia non possent humanitas tractari ab hominibus, nisi in substantia humana. Innata autem, quia solus Christus in carnem ex carne nasci habebat, ut natiuitate nostram natiuitate sua reformaret: atque ita etiam mortem nostram morte sua dissolueret, resurgendo in carnem, in qua natus est, ut & mori posset. Ideoque & ipse cum angelis tunc apud Abraham, in veritate quidem carnis apparuit, sed nondum natae, quia nondum moriturus, sed & discens iam inter homines conuersari. Quo magis angeli neque ad moriendum pro nobis dispositi, breuē carnis comestum non debuerunt nascendo sumpsisse, quia nec moriendo deposituri eam fuerant, sed unde de sumptam, & quo quomodo omnino dimissa, mentis eam tamen non sunt. Si creator facit angelos spiritus, & apparitores suos igne flagrantem: tam vere spiritus quae & ignem, idem illos vere fecit & carnem: ut nunc recordemur, & haereticis renuntiemus eius esse promissum, & homines in angelos reformandi quandoque, qui angelos in homines formari aliquando. [69] Igitur non ad-

E
F
G
H
I

A creditur: infans vero bellator non æque. Non enim & hic signi ratio veratur. Sed signo natiuitatis noua acris-
 pto, exinde post signū alius ordo iam infans edicitur, mel & butyrum manducatur. Nec hoc utique in signū est, malitia non assentatur, & hoc enim infantia est, sed accepturi virtutem Damasci & spolia Samariæ aduersus regem Assyriorum. Serua modum ætatis, & quare sensum prædicationis: 91 immo redde Euangelio veritatis, quæ posterior detraxisti, & tam intelligitur Prophetia, quam renuntiatur expuncta. Maneat enim Orientalis illi Magi, in infantia Christum recentem auro & thure munerantes, & acceperit infans virtutem Damasci sine prælio & armis. Nam præter quod omnibus notum est, 92 Orientis virtutem, id est, vim & vires auro & odoribus pollere solitam, certe est creatoris virtutem ceterarum quoque gentium aurum constituere sicut per Zachariam dicit: *Et Indas pendet apud Hierusalem, & congregabit omnem valentiam populorum per circuitum aurum & argentum.* De illo autem tunc auri munere etiam David: *Et dabitur illi ex auro Arabia.* Et rursus. *Reges Arabum & Saba munera afferent illi* 93 Nam & Magos Reges habuit fere Oriens, 94 & Damascus Arabia: retro deputabatur antequam transcrita esset in Syrophœnicen, ex distinctione Syriarum, cuius tunc virtutem Christus accepit, accipiendo insignia eius, aurum scilicet & odores. Spolia autem Samariæ, ipsos Magos: qui quum illum cognouissent, & muneribus honorarent, & genu posito adorassent quali Deum & regem sub testimonio iudici & ducis stelle, spolia sunt facti Samariæ: id est, idololatriæ, credentes videlicet in Christum. Idololatriam enim Samariæ nomine notauit, vt ignominiose ob idololatriam, qua desicuerat tunc à Deo sub rege Hieroboam. Nec hoc enim nouum est creatori figurate vt translatione nominum, ex comparatione criminum. 95 Nam & *Ægyptus* Sodomorum, appellat *Ægyptus* Iudæorum & populum ipsum, populum Gomortæ vocat. Et id alibi 96 *Pater*, inquit, *tus Amorrhæus, & mater tua Chæta:* ob consimilem impietatem. Quos aliquando etiam suos filios dixerat, *Filios generauit & exaltauit.* 97 Sic & *Ægyptus* nonnunquam totus orbis intelligitur apud illum, superstitiosis & maledictionis elogio. 98 Sic & Babylon etiam apud Ioannem nostrum Romanæ vrbs figura est, proinde magna & regno superba & sanctorum Dei debellatice. 99 Hoc itaque vsu Magos quoque Samaritarum appellatione titulauit, despoliatos quæ habuerat cum Samaritis vt diximus, idololatriam. Aduersus regem autem Assyriorum, aduersus Herodem intellige, cui vtique adueriati sunt Magi, tunc non renunciano de Christo, quem intercipere quærebat. [100] Adiuuabitur hæc nostra interpretatio, dum & alibi bellatorem existimans Christum, ob armorum quorundam vocabula & eiusmodi verba, ex reliquorum quoque sensum comparatione conuinceris: 101 *Accingere*, inquit David, *ensem super femur.* Sed quid supra legis de Christo: *Templesius decore præter filius hominum, esset, a est gratia in labiis tuis.* Rideo si quem ad bellum ense cingebat, ei de templesiuitate decoris, & labiorum gratia blandiebatur. Sic irem subiungens: *Et extendit, & prosperare, & regna, adicit Propter veritatem & lenitatem & iustitiam.* Quis enim ense operabitur, & non contraria potius lenitati & iustitiæ dolum & asperitatem & iniustitiam, propria scilicet negotia prætorum? Videamus ergo an alius sit ensis ille, cuius alius est actus. 102 Nam & Apostolus Ioannes in Apocalypsi ensem describit ex ore Dei prodeuntem bis acutum, præcutum, quem intelligi oportet sermonem diuinum, bis acutum duobus Testamentis, Legis & Euangelii, acutum sapientia, infestum diabolo, 103 armantem nos aduersus hostes spirituales nequitia & concupiscentiæ omnium, amputantem etiam à charissimis ob Dei nomen. Quod si Ioannem agnitem non vis, habes communem magistrum Paulum, præcipientem lumbos nostros veritate & lorica iustitiæ, & calciantem nos præparationem Euangelii pacis, non belli: assumere iubentem scutum fidei, in quo possumus omnia diaboli ignita tela extingueri,

& galeam salutaris, & gladium spiritus, quod est, inquit, *Dei sermo.* 104 Hanc & Dominus ipse macharam venit mittere in terram, non pacem. Si tuus Christus est, ergo & ipse bellator est: si bellator non est, macharam intentans allegoricam, licuit ergo & Christo creatoris in Psalmo sine bellicis rebus eniem sermonis Dei præcingi figurato, cui supradicta templesiuitas congruat, & gratia labiorum, quem tunc iam cingebatur super femur apud David, quandoque missurus in terram. Hoc est enim quod ait, *Et extendit, prosperare, & regna.* Extendens sermonem in omnem terram, ad vniuersarum gentium vocationem, prosperaturus successu fidei, qua est receptus, & regnans exinde qua mortem resurrectione deuicit. *Et ducet te*, inquit, *mirifice dexterarua.* Virtus scilicet gratiæ spiritualis, qua Christi agnitio deducitur. *Sagittarua acuta*, per volantia vbique præcepta, minantes traductionem cordis, compungentes & transigentes conscientiam quamque. *Populi sub te concident*, vtique adorantes. Sic bellipotens & armiger Christus creatoris sic & nunc accipiens spolia non solus Samariæ, vetus & omnium gentium. Agnosce & spolia figurata, cuius & arma allegorica didicisti. Figurata itaque & Domino eiusmodi loquente, & Apostolo scribente, non temere interpretationibus eius vtimus, quarum exempla etiã aduerfari admittunt: atque ita in tantum Esaiæ etiã Christus qui venit, in quantum non fuit bellator, quia non talis ab Esaiâ prædicatur. [105] De questione carnis, & per eam natiuitatis, & vnus interim nominis Emmanuelis huc vsque. De ceteris vero nominibus, & in primis Christi, quid pars diuersa respondeat: Si proinde commune est apud vos Christi nomen, quemadmodum & Dei, vt sicut vtique Dei filium Christum comperat dici, sic vtique patrem Dominum, certe ratio huic argumentationi refragabitur. Dei enim nomen quibus naturale diuinitatis, potest in omnes comunicari, quibus diuinitas vindicatur, sicut & idolis, dicente Apostolo, *Nam & sunt qui dicuntur Diis, sicut in celo, sicut in terra.* Christi vero nomen nõ ex natura venit, sed ex dispositione proprium eius ceteris, à quo dispositum inuenitur. Nec in communicationem alii Deo subiacet, maxime æmulo, & habenti suam dispositionem, cui & nomina priuata debent. Quale est enim quod diuersas dispositiones duorum commentari Deorum, societate nominum admittunt, in discordiam dispositionum? quando nulla magis probatio afflisset duorum & æmuloz Deorum, quam si in dispositione eorum etiã diuersitas nominum inueniretur. 106 Nullus enim status differentiarum, non nisi proprietatibus appellationum couignatur. Quibus deficientibus si quando, nunc 107 Græca catachresis de alieno abutendo succurrit: apud Deum autem deficere (puto) nihil debet, nec de alieno instrui dispositiones eius. Quis hic Deus est, qui filio quoque suo nomina à creatore vendicat: non dico aliena, 108 sed vetera & vulgata, quæ vel sic non competere Deo nouo & incognito. Quo modo denique docet 109 nouam plagulam non assui veteri vestimento, nec vinum nouum veteribus vtribus credi, assutus ipse & indutus nominum senio? Quomodo abscedit Euangelii a lege, tota lege vestitus: in nomine scilicet Christi. Quis illum prohibuit aliud vocari: aliud prædicantem, aliunde venientem, cum propterea nec corporis susceperit veritatem, ne Christus creatoris crederetur? Vane autem noluit eum se videri, quem voluit vocari: quando etsi vere corporeus fuisset, magis Christus creatoris non videretur, si non vocaretur. At nunc substantiam respuit, cuius nomen etiam accepit, etiam substantiã probatur? ex nomine. 110 Si enim Christus vnus est, vngui vtique corporis passio est: qui corpus non habuit, vngui omnino non potuit. Qui vngui omnino nõ potuit, Christus vocari nullo modo potuit. Aliud est, si & nominis phatasma affectauit. Sed quomodo, inquit, irreperet in Iudæorum fidem, nisi per solenne apud eos & familiare nomen? Inconstantem aut subdolum Deum narras, aut diffidentia, aut malitiositatis consilium est, fallendo quid promouere, Multo liberius atque simpli-

E
 Matth. 10.
 Psal. 44.
 Matth. 10.
 Psal. 44.
F
 Cap. XV.
 Psal. 7.
 Matth. 1.
 16. & 27.
 1. Cor. 8.
G
 Thren. 4.
 Psal. 2.
 I. I. 43.
 & Dan. 9.
 Matth. 9.
 Dan. 9.
 A. 2. 4.
 & 9.
H

A

Cap. XVI.
Mat. 1. &
Luc. 1.

cuis egerit Pseudopropheta, aduersus creatorem in sui Dei nomine venientes. Sed nec effectum consilii huius inuenio, quum facilius aut suum crediderint Christum aut planum potius aliquem, quam alterius Dei Christum, sicut Euangelium probabit. [11] Nunc si nomen Christi, vt sportulam furunculus, captauit, 112 cur etiam Iesus uoluit appellari, non tam expectabili apud Iudæos nomine? Nec enim si nos per Dei gratiam intellectum consecuti sacramentorum eius, hoc quoque nomen agnoscimus Christo destinatum, ideo & Iudæis quibus adempta est sapientia, nota erit res. Denique ad hodiernum, Christum sperant non Iesum, 113 & Heliam potius interpretantur Christum quam Iesum. Qui ergo & in eo nomine venit in quo Christus non præsuebatur, poruit in eo solo nomine uenisse quod solum præsuebatur. Ceterum quum duo miscuit, speratū & insperatum, expugnat utrumque consilium eius. Siue enim ideo Christus, vt interim quasi creatoris irreperet, obreperit Iesum, quia nō sperabatur Iesus in Christo creatoris, siue vt alterius haberetur, non fuit Christus, quia non alterius sperabatur Christus quam creatoris. Quid horum constare possit ignoro. Constabat autem utrumque in Christo creatoris, in quo inuenitur etiam eius Iesus. Quomodo in quis dicit & hic 114 cū partiaris erroris tui Iudæis. Quum successor Moyfi destinaretur Auses filius Naue, transferretur certe de pristino nomine, & incipit vocari Iesus; Cerre, inquis. Hanc prius dicimus figurā futuri fuisse. 115 Nam quia Iesus Christus secundū populum, quod Iesus nos nati in seculi desertis, introducturus erat in terram promissionis melle & lacte manantem, id est, vitæ æternæ possessionem, qua nihil dulcius: id que non per Moysen, id est, non per legis disciplinam, sed per Iesum, id est, per Euangelii gratiā, proueniebat, circumcisi nobis petrina acie, id est, Christi præceptis (petra enim Christus.) ideo is vir, qui in huius sacramenti imagine parabatur, etiam nominis Domini inauguratus est figura, Iesus cognominatus. Hoc nomen ipse Christus suum iam tunc esse testatus est, quum ad Moysen loquebatur: 116 Quis enim loquebatur nisi spiritus creatoris, qui est Christus: Quum ergo mandato diceret populo, 117 Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui te custodiat in via, & introducat in terram quam paraui tibi, intende illi & exaudi eum, ne in obaudire uisum: non enim calauit te, quoniam nomen meum super illum est. Angelum quidem cum dixit ob magnitudinem uirtutū quas erat æditurus, & ob officii Prophetæ nuntiātis scilicet diuinam uolūtatem: Iesum autē ob nominis sui futuri sacramenti. Identidē nomen suum cōfirmat, quod ipse ei indiderat, quia non angelū nec Auser, sed Iesum eum iusserat exinde uocitari. Ergo si utrumque nomen competit in Christum creatoris, tanto utrumque non competit in Christum non creatoris, sicut nec reliquus ordo. Facienda est denique iam hinc inter nos certa ista & iusta prescriptio, & utrique parti necessaria, qua determinatum sit nihil omnino commune esse debere alterius Dei Christo, cum Christo creatoris. Nam & a uobis proinde diuersitas defendenda est, sicut a nobis repugnanda est: quia nec uos probare poteritis alterius Dei uenisse Christum, nisi cum longe alium demonstraueritis a Christo creatoris: nec nos eum creatoris uendicare, nisi talem eum ostenderimus, qualis constituitur a creatore. 118 De nominibus iam obdiximus. Mihi uendico Christum, mihi defendo Iesum. [19] Reliquum ordinem eius cū scripturis conferamus. Quodcumque illud corpusculum sit, quoniam habitum, & quoniam conspectum fuit, si inglorius, si ignobilis, si inhonorabilis, meus erit Christus; talis enim habitu & aspectu annuntiabatur. Adest rursus Elaias: Annuntiaui enim, inquit, coram ipso uelut puerulus, uelut adix in terra stidentis, & non est species eius neque gloria; & uidimus eum, & non habebat speciem neque decorem, sed species eius inhonorata, deficiens, citra omnes homines. Sicut & supra patris ad filium uox 120 Quomodo enim expandent multi super te sine gloria erit ab hominibus forma tua. Nam et si tempore decore apud Dauid supra filios hominum, sed

B

Num. 13.

12. ius. 4.
& 5.

1. Cor. 10.

Exod. 32.

C

Nam. 1

Ca. XVII.

Isai. 53.

Isai. 52.
Psal. 44.

in allegorico illo statu gratia spiritalis: cum accingitur ensem sermonis, qui uere species & decor & gloria ipsius est: ceterum 121 habitu incorporali apud eundem Prophetam, uermis etiam & non homo, ignominia hominis & nullificamen populi. Neque interiore quillamento eius, eiuscemodi annuntias. Si enim plenitudo in illo spiritu constituit, 122 agnosco uirgam de radice Iesse, flos eius meus erit Christus, in quo requieuit secundū Elaiam spiritus sapientie & intellectus, spiritus consilii & uigoris, spiritus agnitionis & pietatis, spiritus timoris Dei, neque enim vili hominum, diuinitas spiritalium documentorum competeat nisi in Christum, flori quidem ob gratiam spiritus adaequatum ex stirpe autem Iesse deputatum per Mariam inde censendum. Expofitolo autem de proposito, si das ei omnis humilitatis & patientie & tranquillitatis intentionem, & ex his Elaiæ erit Christus, Homo in plaga, & sicut ferre imbecillitatem: quasi tanquam ouis ad uictimam adductus est, & tanquam agnus ante condentem non aperuit os, Quis neque contendit neque clamauit, nec audis est foris uox eius: qui harundinem contusam, id est, quassam Iudæorum hdem non comminuit: qui linum ardens, id est, momentaneum ardorem gentium non extinxit, sed lucernam magis fecit ortu luminis sui. Non potest alius esse, quam qui prædicebatur. Oportet actum eius ad scripturarum regulam regnolci, duplici, nisi fallor, operatione distinctum, prædicationis & uirtutis. Sed de utroque titulo sic disponam, vt quoniam 123 ipsum quoque Marcionis Euangelium dicitur placuit, de speciebus doctrinarum & signorū ille differamus quali in tem presentem: hic autem generaliter expungamus ordinem ceptum, docentes passionem interim annuntiat Christum per Elaiam, 124 Quis enim, inquit, in uolūti Deum metuit? exaudiat uocem filii eius. 125 Item medicamentum. Ipse enim, inquit, imbecillitates nostras abstulit, & languorem portauit. [126] De exitu plane uero diuersitatem tenentis inducere, negantes passionem crucis in Christum creatoris prædicatam, & argumentantes in super non esse credendum, vt in id genus mortis expofititer creatoris suum, quod ipse maledixerat: Maledictus, inquit, uermis qui pependit in ligno. 127 Sed huius maledictionem sensum differo digna sola prædicatione crucis, de qua nunc maxime queritur, quia & alias ante cedentium probatio rationem. De figuris prius edocebo. Et utique uel maxime sacramentum istud figurat in prædicatione oportebat, quanto incredibile, tanto magis scandalofuturum, si nude prædicaretur: quantoque magnificentius, tanto magis obumbrandum, vt difficultas intellectus gratiam Dei quæretet. 128 Ita q; in primis hanc qui a patre in hostiā deditur, lignum sibi ipse portaret, Christi exitum iam tunc denotabat, in uictimam concessit a patre, & lignum passionis suæ baiulantis. 129 Ioseph & ipse Christum figuratus, nec hoc solo (ne demeretur suum) quod persecutionē a fratribus passus est, & uenudatus in Aegyptum ob Dei gratiam, sicut & Christus a Iudæis carnaliter fratribus uenudatus, a Iuda quum traditur. Nam & benedicitur in hac uerba, 130 Tantū decore eius, cornua uincornis cornua eius, in eis natione uentilabit pariter ad summum usque terre: non utique rhinoceros destinabatur uincornis, nec minoribus bicornis, sed Christus in illo significabatur, taurus ob utramque dispositionem, alis ferus ut iudex, alis mansuetus ut saluator, cuius cornua essent crucis extrema. Nam & in antenna nauis, quæ crucis pars est, extremitates cornua uocantur: uincornis autem media spiritus palus. 131 Hac denique uirtute crucis, & hoc more cornutus, uinuerfas gentes & nunc uentilat per fidem, auterens de terra in cælum, & tunc per iudicium uentilabit, dicitur de cælo in terram. Idem erit & alibi taurus apud eandem scripturam, quum Iacob in Simeonem & Leui exporigens benedictionem, in Scribas & Pharisæos (ex illis enim deducitur census istorum) spirituales interpretatur: 132 Simeon & Leui perferant iniquitatem, ex sua heresi, qua scilicet Christum sunt persecuti. In concilio eorum ne uenerit anima mea, & in statum eorum

TERTIUS
OPERA

TERTULLIANI
OPERA

A certa erit ratio interpretationum nostrarum, ipso etiam exitu rerum probante, quas in Christum apparet predicatas: & tamen hoc erunt facta & fidelia Dauid, Hic Deus testimonium nationibus posuit, non Dauid: principem & imperantem nationibus, non Dauid, qui soli Israeli imperauit. Christum hodie inuocat Nationes que eum non sciebant, & populi ad Christum hodie confugiunt, quem retro ignorabant. Non potest futurum dici, quod uides fieri. ¹⁵⁶ Sic nec illam intentionem tuam potes sistere ad differentiam duorum Christorum, quasi Iudaicus quidem Christus populo soli ex dispersione redigendo destitueret a creatore, uelut uero omni humano generi liberando collatus sit a Deo optimo, qui potestremo priores inueniantur Christiani creatoris quam Marcionis, exinde uocatis omnibus populis in regno eius, ex quo Deus regnauit a ligno, ¹⁵⁷ nullo adhuc Cerdone, nedum Marcione. Sed & reuictus de Nationum uocatione, conuertente iam in profelytos. Quæris qui de Nationibus transeat ad creatorem, quando & & profelyti diuerse & proprie conditionis scorum à Propheta nomenclatur: ¹⁵⁸ Ecce, inquit, Esaias, profelyti per me accedent ad te: ostendens ipsos quoque profelytos per Christum accessuros ad Deum. ¹⁵⁹ Et Nationes, quod sumus nos, proinde suam habebant nominationem, sperantes in Christum, ¹⁶⁰ Et in nomine, inquit, eius, Nationes sperabunt. Profelyti autem quos in Nationum prædicatione substituis, non in Christi nomine sperare solent, sed in Moyse ordine, à quo instituto illorum est. Ceterum alleccio Nationum à nouissimis diebus exorta est. Idem uerbis Esaias, ¹⁶¹ Et eris, inquit, in nouissimis diebus manifestus mons Domini, utique sublimitas Dei, & ædes Dei super summos montes, utique Christus catholicum Dei templum, in quo Deus colitur, constitutum super omnes eminentias virtutum & potestatum. Et ueniet ad eum inuicere Nationes, & ibunt multi, & dicent: Venite ascendamus in montem Domini, & in ædem Dei Iacob, & annuntiabit nobis uiam suam, & incedemus in ea. Ex Sion enim exiit lex, & sermo Domini ex Ierusalem. Hæc erit uia sua nouæ legis Euangelium, & noui sermonis in Christo iam non in Moyse. Et indicabit inter Nationes, de errore scilicet earum. Et reuincet populum amplum, in forum in primis Iudæorum & profelytorum. Et conuertent macheras suas in aratra, & ¹⁶² sternas in falces, id est, animorum nocentium & linguarum infestiarum, & omnis malitie atque blasphemie ingenia, conuertent in studia modestiæ & pacis. Et non accipiet gens super gentem macheram, utique discordia, & non discent amplius bellare, id est, inimicitias perficere, ¹⁶³ ut & hic dicas Christum non bellipotentem, sed paciferum repromissum. Hæc autem prophæta nega, quum coram uidentur, aut adimpleta quum leguntur. Aut si non negas uerumque, in eo erunt adimpleta, in quæ sunt prophætata. Inspice enim adhuc etiam ipsum introgressum, atque decursum uocationis in Nationes à nouissimis diebus adentes ad Deum creatorem, non in profelytos, quorum à primis magis diebus alleccio est. Etenim fidem istam Apostoli induxerunt, ¹⁶⁴ Habes & Apostolorum opus prædicatum, ¹⁶⁵ Quam tempestiui pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona, non bellum nec malum. Respondit & Psalmus: In omnem terram exiit sonus eorum, ¹⁶⁶ & in terminis terre uoces eorum, circumferentium scilicet legem ex Sion profectam, & sermonem Domini ex Ierusalem, ut fieret quod scriptum est, ¹⁶⁷ Longe quique à insitiis meis, appropinquauerunt insitiis meis & ueritati. Quum huic negotio accingerentur Apostoli, ¹⁶⁸ renuntiauerunt presbyteris, & archontibus, & sacerdotibus Iudæorum. ¹⁶⁹ An non uel maxime, inquit, ut alterius Dei prædicatores? Atquin ipsius eiusdem, cuius scripturam eum maxime implebant. Diuertite diuertite, inclamat Esaias, excedite illinc, & immandum ne attrigeritis, blasphemiam scilicet in Christum. Excedite de medio eius, utique synagogæ, ¹⁷⁰ separamini qui Domini causam portatis. Iam enim, secundum supra scripta, tenuerunt Dominus brachio suo sanctum, id est, uirtute sua Christum coram nationibus, ut uiderint u-

niuerse Nationes & summa terra iactent, quæ etiam Deo. Sic & ab ipso Iudaismo diuertentes, quum legis obligamenta & onera, Euangelicam libertate mutarent, Psalmum exquebantur, *Disperantibus uincula eorum, & abiciamus à nobis iugum eorum.* Postea certe quum tumultuatis iugis, & populis mediatis sunt inania, *Aspirerunt reges terre, & principes congregati sunt in unum, aduersus Dominum & aduersus Christum eius.* Quæ dehinc passi sunt Apostoli: *Omne, inquit, iniquitatem persecutionum, ab hominibus scilicet creatoris, ut aduersariis eius quem prædicabant. Et qui creator, si aduersariis erat Christi, non modo prædicat hoc passuros Apostolos, uerum & exprobrat? Nam neque prædicaret alterius Dei ordinem, quem ignorabat, ut uulci, neque exprobrasset, quod ipse curasset.* ¹⁷¹ Videte quomodo perit iustus, neque qui quum excipit corde, & uiri iusti auferuntur, nec quisquam animaduertit. A persona enim iniustitie sublati est iustus, quis nisi Christus? ¹⁷² Venite, inquit, auferamus iustum, quia inuitus est nobis. Præmitens tæque & subiungens proinde passum etiam Christum, æque iustos eius eadem passuros, tam Apostolos, quam & deinceps omnes fideles prophetauit, signatos illa nota scilicet de qua Ezechiel: *Dicit Dominus ad me, 173 Pertransi in medio porte mediam Ierusalem, & da signum Tau in frontibus uirorum 174 Ipsa est enim littera Græcorum Tau, hostia autem T. species crucis, quam portendebat futuram in frontibus nostris apud ueram & catholicam Ierusalem, in qua fratres Christi, filios scilicet Dei, gloriam patri Deo relatuos, Psalmus uiginti primus canit ex persona ipsius Christi ad patrem, *Enarabo nomen tuum fratribus meis, 175 in medio Ecclesie hymnum tibi dicam.* Quod enim in nomine & spiritu ipsius hodie fieri habebat, merito a se futurum prædicabat. Et paulo infra: *At laus mihi in Ecclesia magna.* ¹⁷⁶ Et in sexagesimo septimo in Ecclesia benedicite Dominum Deum, ¹⁷⁷ ut patet concurreret & Malachia: *Propheta: Non est uoluntas mea, dicit Dominus, & sacrificia uestra non accipiam, quoniam ab ortu solis usque in occasum nomen meum glorificatum est in Nationibus, & in omni loco sacrificium nomen meo offertur, & sacrificium mundum: Glorie scilicet relatio, & benedictio, & laus, & hymni. Quæ omnia quum in te quoque deprehendantur, & signaculum frontium, & Ecclesiarum sacramenta, & munditia sacrificiorum, debes iam erumpere ut dicas, spiritum creatoris tuo Christo prophetaisse. [178 Nunc quia cum Iudeis negas uenisse Christum eorum, recognosce & exitum ipsorum, quem post Christum relaturum prædicabantur ob impietatem, qua eum & despexerunt & interemerunt. Primum enim ex die, qua secundum Esaias: ¹⁷⁹ Proiecit homo spernamenta sua aurea & argentea, quæ fecerunt ad adorandam, & uoluit, id est, ex quo genus hominum dilucida per Christum ueritate idola proiecit, uidean quod sequitur expunctum sit: ¹⁸⁰ Absultit enim Dominus sabaoth à Iudæa, & ab Ierusalem inter cetera, & prophetam, & septentem architectum, spiritum scilicet sanctum, qui ædificat Ecclesiam, templum scilicet & domum & ciuitatem Dei. Nam exinde apud illos destitit Dei gratia. ¹⁸¹ Et mandatum est nubibus, ne pluerent imbrem super vineam Serech, id est, celestibus beneficiis, ne prouenirent domus Israelis. Peccerat enim spinas, ex quibus Dominum coronauerat, & non iustitiam, sed clamorem quo in crucem eum extorserat. Et ita subtrahitis charismatum rotibus, ¹⁸² lex & propheta usque ad Ioannem. Dehinc quum eum perseuerantia furoris, & nomen Domini per ipsos blasphemaretur, sicut scriptum est: *Propter uos blasphematum nomen meum in nationibus* (Ab illis enim cepit infamia) & tempus medium à Tibecio usque ad Vespasianum, non penitentiam intellexissent, ¹⁸³ facta est terra eorum deserta, ciuitates eorum exusta igni, regionem eorum sub ipsorum conspectu extraneis deuorant. derelicta est sita Sion, tanquam specula in uinea, uel in cucumerario casula, ex quo scilicet Israel Dominum non cognouit, ¹⁸⁴ quæ ueritas est: *Si uideritis, sed dereliquit, & in indignationem pronocauit sanctum Israelis.* Sic & machære conditionalis comminatio: *Si uideritis nec audieritis me, machæra uos comedet, probabit Christi-***

E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

A
Iai. 8.
Iai. 50.
Iai. 51.
Iai. 52.
Iai. 53.
Iai. 54.
Iai. 55.
Iai. 56.
Iai. 57.
Iai. 58.
Iai. 59.
Iai. 60.
Iai. 61.
Iai. 62.
Iai. 63.
Iai. 64.
Iai. 65.
Iai. 66.
Iai. 67.
Iai. 68.
Iai. 69.
Iai. 70.
Iai. 71.
Iai. 72.
Iai. 73.
Iai. 74.
Iai. 75.
Iai. 76.
Iai. 77.
Iai. 78.
Iai. 79.
Iai. 80.
Iai. 81.
Iai. 82.
Iai. 83.
Iai. 84.
Iai. 85.
Iai. 86.
Iai. 87.
Iai. 88.
Iai. 89.
Iai. 90.
Iai. 91.
Iai. 92.
Iai. 93.
Iai. 94.
Iai. 95.
Iai. 96.
Iai. 97.
Iai. 98.
Iai. 99.
Iai. 100.
Iai. 101.
Iai. 102.
Iai. 103.
Iai. 104.
Iai. 105.
Iai. 106.
Iai. 107.
Iai. 108.
Iai. 109.
Iai. 110.
Iai. 111.
Iai. 112.
Iai. 113.
Iai. 114.
Iai. 115.
Iai. 116.
Iai. 117.
Iai. 118.
Iai. 119.
Iai. 120.
Iai. 121.
Iai. 122.
Iai. 123.
Iai. 124.
Iai. 125.
Iai. 126.
Iai. 127.
Iai. 128.
Iai. 129.
Iai. 130.
Iai. 131.
Iai. 132.
Iai. 133.
Iai. 134.
Iai. 135.
Iai. 136.
Iai. 137.
Iai. 138.
Iai. 139.
Iai. 140.
Iai. 141.
Iai. 142.
Iai. 143.
Iai. 144.
Iai. 145.
Iai. 146.
Iai. 147.
Iai. 148.
Iai. 149.
Iai. 150.
Iai. 151.
Iai. 152.
Iai. 153.
Iai. 154.
Iai. 155.
Iai. 156.
Iai. 157.
Iai. 158.
Iai. 159.
Iai. 160.
Iai. 161.
Iai. 162.
Iai. 163.
Iai. 164.
Iai. 165.
Iai. 166.
Iai. 167.
Iai. 168.
Iai. 169.
Iai. 170.
Iai. 171.
Iai. 172.
Iai. 173.
Iai. 174.
Iai. 175.
Iai. 176.
Iai. 177.
Iai. 178.
Iai. 179.
Iai. 180.
Iai. 181.
Iai. 182.
Iai. 183.
Iai. 184.
Iai. 185.
Iai. 186.
Iai. 187.
Iai. 188.
Iai. 189.
Iai. 190.
Iai. 191.
Iai. 192.
Iai. 193.
Iai. 194.
Iai. 195.
Iai. 196.
Iai. 197.
Iai. 198.
Iai. 199.
Iai. 200.
Iai. 201.
Iai. 202.
Iai. 203.
Iai. 204.
Iai. 205.
Iai. 206.
Iai. 207.
Iai. 208.
Iai. 209.
Iai. 210.
Iai. 211.
Iai. 212.
Iai. 213.
Iai. 214.
Iai. 215.
Iai. 216.
Iai. 217.
Iai. 218.
Iai. 219.
Iai. 220.
Iai. 221.
Iai. 222.
Iai. 223.
Iai. 224.
Iai. 225.
Iai. 226.
Iai. 227.
Iai. 228.
Iai. 229.
Iai. 230.
Iai. 231.
Iai. 232.
Iai. 233.
Iai. 234.
Iai. 235.
Iai. 236.
Iai. 237.
Iai. 238.
Iai. 239.
Iai. 240.
Iai. 241.
Iai. 242.
Iai. 243.
Iai. 244.
Iai. 245.
Iai. 246.
Iai. 247.
Iai. 248.
Iai. 249.
Iai. 250.
Iai. 251.
Iai. 252.
Iai. 253.
Iai. 254.
Iai. 255.
Iai. 256.
Iai. 257.
Iai. 258.
Iai. 259.
Iai. 260.
Iai. 261.
Iai. 262.
Iai. 263.
Iai. 264.
Iai. 265.
Iai. 266.
Iai. 267.
Iai. 268.
Iai. 269.
Iai. 270.
Iai. 271.
Iai. 272.
Iai. 273.
Iai. 274.
Iai. 275.
Iai. 276.
Iai. 277.
Iai. 278.
Iai. 279.
Iai. 280.
Iai. 281.
Iai. 282.
Iai. 283.
Iai. 284.
Iai. 285.
Iai. 286.
Iai. 287.
Iai. 288.
Iai. 289.
Iai. 290.
Iai. 291.
Iai. 292.
Iai. 293.
Iai. 294.
Iai. 295.
Iai. 296.
Iai. 297.
Iai. 298.
Iai. 299.
Iai. 300.
Iai. 301.
Iai. 302.
Iai. 303.
Iai. 304.
Iai. 305.
Iai. 306.
Iai. 307.
Iai. 308.
Iai. 309.
Iai. 310.
Iai. 311.
Iai. 312.
Iai. 313.
Iai. 314.
Iai. 315.
Iai. 316.
Iai. 317.
Iai. 318.
Iai. 319.
Iai. 320.
Iai. 321.
Iai. 322.
Iai. 323.
Iai. 324.
Iai. 325.
Iai. 326.
Iai. 327.
Iai. 328.
Iai. 329.
Iai. 330.
Iai. 331.
Iai. 332.
Iai. 333.
Iai. 334.
Iai. 335.
Iai. 336.
Iai. 337.
Iai. 338.
Iai. 339.
Iai. 340.
Iai. 341.
Iai. 342.
Iai. 343.
Iai. 344.
Iai. 345.
Iai. 346.
Iai. 347.
Iai. 348.
Iai. 349.
Iai. 350.
Iai. 351.
Iai. 352.
Iai. 353.
Iai. 354.
Iai. 355.
Iai. 356.
Iai. 357.
Iai. 358.
Iai. 359.
Iai. 360.
Iai. 361.
Iai. 362.
Iai. 363.
Iai. 364.
Iai. 365.
Iai. 366.
Iai. 367.
Iai. 368.
Iai. 369.
Iai. 370.
Iai. 371.
Iai. 372.
Iai. 373.
Iai. 374.
Iai. 375.
Iai. 376.
Iai. 377.
Iai. 378.
Iai. 379.
Iai. 380.
Iai. 381.
Iai. 382.
Iai. 383.
Iai. 384.
Iai. 385.
Iai. 386.
Iai. 387.
Iai. 388.
Iai. 389.
Iai. 390.
Iai. 391.
Iai. 392.
Iai. 393.
Iai. 394.
Iai. 395.
Iai. 396.
Iai. 397.
Iai. 398.
Iai. 399.
Iai. 400.
Iai. 401.
Iai. 402.
Iai. 403.
Iai. 404.
Iai. 405.
Iai. 406.
Iai. 407.
Iai. 408.
Iai. 409.
Iai. 410.
Iai. 411.
Iai. 412.
Iai. 413.
Iai. 414.
Iai. 415.
Iai. 416.
Iai. 417.
Iai. 418.
Iai. 419.
Iai. 420.
Iai. 421.
Iai. 422.
Iai. 423.
Iai. 424.
Iai. 425.
Iai. 426.
Iai. 427.
Iai. 428.
Iai. 429.
Iai. 430.
Iai. 431.
Iai. 432.
Iai. 433.
Iai. 434.
Iai. 435.
Iai. 436.
Iai. 437.
Iai. 438.
Iai. 439.
Iai. 440.
Iai. 441.
Iai. 442.
Iai. 443.
Iai. 444.
Iai. 445.
Iai. 446.
Iai. 447.
Iai. 448.
Iai. 449.
Iai. 450.
Iai. 451.
Iai. 452.
Iai. 453.
Iai. 454.
Iai. 455.
Iai. 456.
Iai. 457.
Iai. 458.
Iai. 459.
Iai. 460.
Iai. 461.
Iai. 462.
Iai. 463.
Iai. 464.
Iai. 465.
Iai. 466.
Iai. 467.
Iai. 468.
Iai. 469.
Iai. 470.
Iai. 471.
Iai. 472.
Iai. 473.
Iai. 474.
Iai. 475.
Iai. 476.
Iai. 477.
Iai. 478.
Iai. 479.
Iai. 480.
Iai. 481.
Iai. 482.
Iai. 483.
Iai. 484.
Iai. 485.
Iai. 486.
Iai. 487.
Iai. 488.
Iai. 489.
Iai. 490.
Iai. 491.
Iai. 492.
Iai. 493.
Iai. 494.
Iai. 495.
Iai. 496.
Iai. 497.
Iai. 498.
Iai. 499.
Iai. 500.
Iai. 501.
Iai. 502.
Iai. 503.
Iai. 504.
Iai. 505.
Iai. 506.
Iai. 507.
Iai. 508.
Iai. 509.
Iai. 510.
Iai. 511.
Iai. 512.
Iai. 513.
Iai. 514.
Iai. 515.
Iai. 516.
Iai. 517.
Iai. 518.
Iai. 519.
Iai. 520.
Iai. 521.
Iai. 522.
Iai. 523.
Iai. 524.
Iai. 525.
Iai. 526.
Iai. 527.
Iai. 528.
Iai. 529.
Iai. 530.
Iai. 531.
Iai. 532.
Iai. 533.
Iai. 534.
Iai. 535.
Iai. 536.
Iai. 537.
Iai. 538.
Iai. 539.
Iai. 540.
Iai. 541.
Iai. 542.
Iai. 543.
Iai. 544.
Iai. 545.
Iai. 546.
Iai. 547.
Iai. 548.
Iai. 549.
Iai. 550.
Iai. 551.
Iai. 552.
Iai. 553.
Iai. 554.
Iai. 555.
Iai. 556.
Iai. 557.
Iai. 558.
Iai. 559.
Iai. 560.
Iai. 561.
Iai. 562.
Iai. 563.
Iai. 564.
Iai. 565.
Iai. 566.
Iai. 567.
Iai. 568.
Iai. 569.
Iai. 570.
Iai. 571.
Iai. 572.
Iai. 573.
Iai. 574.
Iai. 575.
Iai. 576.
Iai. 577.
Iai. 578.
Iai. 579.
Iai. 580.
Iai. 581.
Iai. 582.
Iai. 583.
Iai. 584.
Iai. 585.
Iai. 586.
Iai. 587.
Iai. 588.
Iai. 589.
Iai. 590.
Iai. 591.
Iai. 592.
Iai. 593.
Iai. 594.
Iai. 595.
Iai. 596.
Iai. 597.
Iai. 598.
Iai. 599.
Iai. 600.
Iai. 601.
Iai. 602.
Iai. 603.
Iai. 604.
Iai. 605.
Iai. 606.
Iai. 607.
Iai. 608.
Iai. 609.
Iai. 610.
Iai. 611.
Iai. 612.
Iai. 613.
Iai. 614.
Iai. 615.
Iai. 616.
Iai. 617.
Iai. 618.
Iai. 619.
Iai. 620.
Iai. 621.
Iai. 622.
Iai. 623.
Iai. 624.
Iai. 625.
Iai. 626.
Iai. 627.
Iai. 628.
Iai. 629.
Iai. 630.
Iai. 631.
Iai. 632.
Iai. 633.
Iai. 634.
Iai. 635.
Iai. 636.
Iai. 637.
Iai. 638.
Iai. 639.
Iai. 640.
Iai. 641.
Iai. 642.
Iai. 643.
Iai. 644.
Iai. 645.
Iai. 646.
Iai. 647.
Iai. 648.
Iai. 649.
Iai. 650.
Iai. 651.
Iai. 652.
Iai. 653.
Iai. 654.
Iai. 655.
Iai. 656.
Iai. 657.
Iai. 658.
Iai. 659.
Iai. 660.
Iai. 661.
Iai. 662.
Iai. 663.
Iai. 664.
Iai. 665.
Iai. 666.
Iai. 667.
Iai. 668.
Iai. 669.
Iai. 670.
Iai. 671.
Iai. 672.
Iai. 673.
Iai. 674.
Iai. 675.
Iai. 676.
Iai. 677.
Iai. 678.
Iai. 679.
Iai. 680.
Iai. 681.
Iai. 682.
Iai. 683.
Iai. 684.
Iai. 685.
Iai. 686.
Iai. 687.
Iai. 688.
Iai. 689.
Iai. 690.
Iai. 691.
Iai. 692.
Iai. 693.
Iai. 694.
Iai. 695.
Iai. 696.
Iai. 697.
Iai. 698.
Iai. 699.
Iai. 700.
Iai. 701.
Iai. 702.
Iai. 703.
Iai. 704.
Iai. 705.
Iai. 706.
Iai. 707.
Iai. 708.
Iai. 709.
Iai. 710.
Iai. 711.
Iai. 712.
Iai. 713.
Iai. 714.
Iai. 715.
Iai. 716.
Iai. 717.
Iai. 718.
Iai. 719.
Iai. 720.
Iai. 721.
Iai. 722.
Iai. 723.
Iai. 724.
Iai. 725.
Iai. 726.
Iai. 727.
Iai. 728.
Iai. 729.
Iai. 730.
Iai. 731.
Iai. 732.
Iai. 733.
Iai. 734.
Iai. 735.
Iai. 736.
Iai. 737.
Iai. 738.
Iai. 739.
Iai. 740.
Iai. 741.
Iai. 742.
Iai. 743.
Iai. 744.
Iai. 745.
Iai. 746.
Iai. 747.
Iai. 748.
Iai. 749.
Iai. 750.
Iai. 751.
Iai. 752.
Iai. 753.
Iai. 754.
Iai. 755.
Iai. 756.
Iai. 757.
Iai. 758.
Iai. 759.
Iai. 760.
Iai. 761.
Iai. 762.
Iai. 763.
Iai. 764.
Iai. 765.
Iai. 766.
Iai. 767.
Iai. 768.
Iai. 769.
Iai. 770.
Iai. 771.
Iai. 772.
Iai. 773.
Iai. 774.
Iai. 775.
Iai. 776.
Iai. 777.
Iai. 778.
Iai. 779.
Iai. 780.
Iai. 781.
Iai. 782.
Iai. 783.
Iai. 784.
Iai. 785.
Iai. 786.
Iai. 787.
Iai. 788.
Iai. 789.
Iai. 790.
Iai. 791.
Iai. 792.
Iai. 793.
Iai. 794.
Iai. 795.
Iai. 796.
Iai. 797.
Iai. 798.
Iai. 799.
Iai. 800.
Iai. 801.
Iai. 802.
Iai. 803.
Iai. 804.
Iai. 805.
Iai. 806.
Iai. 807.
Iai. 808.
Iai. 809.
Iai. 810.
Iai. 811.
Iai. 812.
Iai. 813.
Iai. 814.
Iai. 815.
Iai. 816.
Iai. 817.
Iai. 818.
Iai. 819.
Iai. 820.
Iai. 821.
Iai. 822.
Iai. 823.
Iai. 824.
Iai. 825.
Iai. 826.
Iai. 827.
Iai. 828.
Iai. 829.
Iai. 830.
Iai. 831.
Iai. 832.
Iai. 833.
Iai. 834.
Iai. 835.
Iai. 836.
Iai. 837.
Iai. 838.
Iai. 839.
Iai. 840.
Iai. 841.
Iai. 842.
Iai. 843.
Iai. 844.
Iai. 845.
Iai. 846.
Iai. 847.
Iai. 848.
Iai. 849.
Iai. 850.
Iai. 851.
Iai. 852.
Iai. 853.
Iai. 854.
Iai. 855.
Iai. 856.
Iai. 857.
Iai. 858.
Iai. 859.
Iai. 860.
Iai. 861.
Iai. 862.
Iai. 863.
Iai. 864.
Iai. 865.
Iai. 866.
Iai. 867.
Iai. 868.
Iai. 869.
Iai. 870.
Iai. 871.
Iai. 872.
Iai. 873.
Iai. 874.
Iai. 875.
Iai. 876.
Iai. 877.
Iai. 878.
Iai. 879.
Iai. 880.
Iai. 881.
Iai. 882.
Iai. 883.
Iai. 884.
Iai. 885.
Iai. 886.
Iai. 887.
Iai. 888.
Iai. 889.
Iai. 890.
Iai. 891.
Iai. 892.
Iai. 893.
Iai. 894.
Iai. 895.
Iai. 896.
Iai. 897.
Iai. 898.
Iai. 899.
Iai. 900.
Iai. 901.
Iai. 902.
Iai. 903.
Iai. 904.
Iai. 905.
Iai. 906.
Iai. 907.
Iai. 908.
Iai. 909.
Iai. 910.
Iai. 911.
Iai. 912.
Iai. 913.
Iai. 914.
Iai. 915.
Iai. 916.
Iai. 917.
Iai. 918.
Iai. 919.
Iai. 920.
Iai. 921.
Iai. 922.
Iai. 923.
Iai. 924.
Iai. 925.
Iai. 926.
Iai. 927.
Iai. 928.
Iai. 929.
Iai. 930.
Iai. 931.
Iai. 932.
Iai. 933.
Iai. 934.
Iai. 935.
Iai. 936.
Iai. 937.
Iai. 938.
Iai. 939.
Iai. 940.
Iai. 941.
Iai. 942.
Iai. 943.
Iai. 944.
Iai. 945.
Iai. 946.
Iai. 947.
Iai. 948.
Iai. 949.
Iai. 950.
Iai. 951.
Iai. 952.
Iai. 953.
Iai. 954.
Iai. 955.
Iai. 956.
Iai. 957.
Iai. 958.
Iai. 959.
Iai. 960.
Iai. 961.
Iai. 962.
Iai. 963.
Iai. 964.
Iai. 965.
Iai. 966.
Iai. 967.
Iai. 968.
Iai. 969.
Iai. 970.
Iai. 971.
Iai. 972.
Iai. 973.
Iai. 974.
Iai. 975.
Iai. 976.
Iai. 977.
Iai. 978.
Iai. 979.
Iai. 980.
Iai. 981.
Iai. 982.
Iai. 983.
Iai. 984.
Iai. 985.
Iai. 986.
Iai. 987.
Iai. 988.
Iai. 989.
Iai. 990.
Iai. 991.
Iai. 992.
Iai. 993.
Iai. 994.
Iai. 995.
Iai. 996.
Iai. 997.
Iai. 998.
Iai. 999.
Iai. 1000.

stum fuisse, quem non audiendo, perierunt: 184 Qui & in Psalmo quinquagesimo octavo dispersionem eis postulat a Patre: *Disperge eos in virtute tua. Qui & ruitus per Esaiam in exultationem eorum perorans: 185 Propter me haec, inquit, facta sunt vobis, in anxietate dormietis. Satis vane si haec non propter eum passi sunt, qui propter se passuros pronuntiavit, sed propter CHRISTUM Dei alterius. Atquin Christum, inquam, alterius Deidicis, à creatoris virtutibus & potestatibus, vt ab æmulis in crucem actum. Sed ecce defensus ostenditur à creatore, 186 & dati sunt pessimi pro sepultura eius, qui scilicet subreptum eum asseuerauerant, & locupletes pro morte eius, qui scilicet & à Iuda traditionem redemerant, & à militibus falsum testimonium cadaueris subrepti. Igitur aut non propter illum acciderunt ista Iudæis, sed reuincens conspirante sensu scripturarum cum exitu rerum & ordine temporum: aut si propter illum acciderunt, non potuit creator vlcisci, nisi stum Christum remaneraturus potius Iudam, si aduersarium Domini sui peremissent.*

Certe si nondum venit Christus creatoris, propter quem haec passuri praedicantur, quem venerit ergo, patientur. Et vbi tunc filia Sion derelinquenda, quæ nulla hodie est? 187 Vbi ciuitates exurenda, quæ iam in tumulis? Vbi dispersio gentis, quæ iam extorris: Redde statum Iudææ, quem Christus creatoris inueniat, & alium contende venisse. 188 Iam vero quale est, vt per cœlum suum admiserit, quem in terra sua esse interemptum, honestiore & gloriose regni sui regione violata, ipsa aula sua & arce calcata? An hoc magis affectauit? Plane DEVS zelotes, tamen vicit. Erubescit qui victo Deo creditis. Quid sperabis ab eo qui se protegere non valuit? Aut enim per infirmitatem oppressus est à virtutibus & hominibus creatoris, aut per malitiositatem, vt tantum illis sceleris patientia ingeret.

189 Immo, inquit, spero ab illo (quod & ipsum faciat ad testimonium diuinitatis) regnum Dei aeternæ & cœlestis possessionis. Ceterum vester Christus pristinum statum Iudæis pollicetur, ex restitutione terræ, & post decursu vitæ, apud inferos in sinu Abraham refrigerium. Deum optimum, si reddit placatus, quod & abstulerat iratus. O Deum tuum qui & cedit & sanat, condit mala & facit pacem. O DEVM etiam ad inferos vsque misericordem. 190 Sed DEVS IN VABRAHÆ suo tempore, 191 De restitutione vero, Iudææ, quam & ipsi Iudæi, ita vt describitur, sperant, locorum & regionum nominibus inducti, quomodo allegorica interpretatio in CHRISTVM in Ecclesiam, & habitum & fructum eius spiritaliter comparat, & longum est perfectum, & in alio opere digestum, quod inscribimus DEVS FIDELIVM, & in presenti vel eo otiosum, quia non de terrena, sed de cœlesti promissione sit questio.

Nam & confitemur in terra nobis regna repositum, sed ante cœlum, sed alio statu, vt pote post resurrectionem in mille annos in ciuitate diuini operis Hierusalem cœlo delata, quam & Apostolus matrem nostram sursum designat, & *πολιτευμα* nostram, id est, municipatum in cœlis esse pronuntians, id est, municipatum in cœlis esse pronuntians, id est, municipatum in cœlis esse pronuntians, id est, municipatum in cœlis esse pronuntians. 192 Hanc & Ezechiel nouit & Apostolus Ioannes vidit, & qui apud fidem nostram est nouæ Prophetiae sermo restatur, vt etiam effigiem ciuitatis ante representationem eius conspexit futuram in signum praedicari. 193 Denique proxime expunctum est Orientali expeditione. Constat enim, ethnicis quoque testibus, in Iudæa per dies quadraginta matutinis momentis ciuitatem de cœlo pependisse, omni maiorum habitu euanescente de profectu diei, & alias de proximo nullam. Hanc dicimus excipendis resurrectione sanctis, & resouendis omnium bonorum vtique spiritalium copia, in compensationem eorum

quæ in seculo vel desepimus vel amissimus à Deo prospectam. Siquidem & iustum & Deo dignum, illic quoque exultare famulos eius, vbi sunt & afflicti in nomine ipsius. Hæc ratio regni cœlestis. Post cuius mille annos, intra quam aetatem concluditur sanctorum resurrectionis, pro meritis maturius vel tardius resurrectionem, tunc & mundi destructione & iudicii conflagratione commissa, demutati in atomo in angelicam substantiam, scilicet per illum incorruptelæ superindumentum transferentur in cœleste regnum, de quo nunc sic ideo retractatur, quia non praedicato apud creatorem, ac per hoc alterius Dei Christum probante, à quo primo & solo sit reuelatum.

Disce iam hinc illud & praedicatum à creatore, & sine praedicatione credendum apud creatorem. Quid tibi videtur, quom Abrabæ semen post primam promissionem, 194 quam in multitudinem arenæ reponitur, ad instar quoque stellarum destitatur, nonne & terrene & cœlestis dispositionis auspicia sunt? Quom Isaac benedicens Iacob filium suum, *Dei, ait, tibi Deus de rore cœli, & de opimitate terra*, nonne virtusque indulgentiæ exempla sunt? Denique animaduertenda est hie etiam structura benedictionis ipsius. Nam circa Iacob, qui quidem posterioris & praelioris populi figura est, id est, nostri: prima promissio cœlestis est: *rore cœli, terrene opimitatis. Nos enim primo ad cœlestia inuicimur, quom à seculo auellimur, & ita postea inuenimur etiam terrena consecuturi. 195 Euangelium vestrum quoque habet: Querite primum regnum Dei, & hæc adiiciuntur vobis. Ceterum ad Esau promittit benedictionem terrenam, & subiicit cœlestem: De opimitate terrena (dicens) *erit inhabitatio tua, & a rore cœli. Iudæorum enim dispositio in Esau priorum natu, & posteriorum affectu filiorum à terrenis bonis imbuta per legem, postea ad cœlestia per Euangelium credendo deducitur. 196 Quom vero Iacob somnia scalas obfirmatas in terra ad cœlum, & angelos alios ascendentes, & alios descendentes, innoxium desuper Dominum temere si forte interpretabimur, scalis his iter ad cœlum demonstrari, quo alii perueniant, vnde alii decendant, Domini constitutum esse iudicium.**

Cur autem vt euigilauit, & primum loci horrore concussus est, conuertitur ad interpretationem somnii: Quom enim dixisset, *quam terribilis est locus iste! Non est, inquit, aliud, sed ades Dei, & hæc porta cœli. CHRISTVM Dominum enim viderat, templum DEI, & portam eundem per quem adit cœlum. Et vtique portam cœli non nominasset, si cœlum non adit apud creatorem. Sed est & porta quæ recipit, & quæ perducit, sita iam à CHRISTO, de quo Amos: 197 *Qui adificat in cœlum ascensum suum, vtique non sibi soli, sed & suis qui cum illo erunt, 198 Et circumdabis enim illos tibi, inquit, tanquam ornamentum sponsa. Ita per illum ascensum ad cœlestia regna tendentes miratur spiritus dicens: 199 Volant velut qui sunt milii. 200 Vt nubes volant, & velut pulli columbarum ad me, scilicet simpliciter vt columba. Aferentur enim in nubibus obuiam Domino, secundum Apostolum (illo scilicet filio hominis veniente in nubibus, secundum Danielem) & ita (imper cum Domino erimus, cætenus dum & in terra & in cœlo, qui ob virtusque promissionis ingratos, ipsa etiam elementa testatur. 201 Audi cœlum, & in aures percipe terra.**

Et ego quidem, etiam si nullam spei cœlestis manum mihi toties scriptura porrigit, satis haberem huius quoque promissionis præiudicium, quod iam terrenam gratiam teneam, expectarem aliquid & de cœlo, à Deo cœli, sicut & terra: ita crederem Christum sublimiora pollicentem, eius esse qui & humiliora promiserat, qui & experimenta maiorum de parulis fecerat, qui hoc inauditi si forte regni præconiū soli Christo reseruauerat, vt per famulos quidē terrena gloria, cœlestis vero per ipsum Deū annūtiaretur. At tu hinc quoque alium argumentaris Christum, quod regnum notum

E
Ibidem.
1. Cor. 15.
Matth. 22.
Gen. 13.
Gen. 15.
Gen. 27.
F
Ene. 21.
Gen. 27.
Gen. 28.
G
Amos. 9.
Iai. 49.
Iai. 31.
Iai. 60.
1. Thess. 4.
Dan. 7.

A annuntiet. Prius est, aliquid exemplum indulgentia proferas, ne merito dubitem de fide tantæ promissionis quam sperandum dicitis, immo ante omnia est, vt quem cælestia prædica reprobiter, aliquid cælum probes eius. At nunc vocas ad cœnam, nec domum ostendis: allegare nunc, nec regiam monstras. An quia Christus tuus cælestis regnum reprobiter, non habens cælum: quomodo & hominem præstitit, non habens carnem? O phantasma omne, o præstigia magna etiam promissionis!

ADNOTATIONES IACOBI PAMELII IN LIBRVM III. ADVERSUS MARCIONEM.

CAP. I.

B 1. Secundum vestigia pristini erroris, &c.] Caput hic inscriptum: Christum, non alterius Dei intelligendum, quam creatoris. Atqui fuisse amillum pristinum opus, fraude tunc fratris, dehinc Apostata, supra habet initio libri primi.
 2. post decuram defensionem vnice diuinitatis, &c.] Nemo libri duobus præcedentibus.
 3. illic scilicet pronuntiandam regule interuersionem, vbi posititas inuenitur, &c.] Istud tum late tractauit Auctor supra lib. de Præscript. aduers. bar. cap. 20. ac sequenti supra etiam adnotauimus lib. 1. aduers. Marc. cap. 1. num. 23. Ad quem locum haud dubie addit, quom hie subdit: Quod etiam primo libro intexui, sicuti ad prædictum librum de Præscriptionibus hic addidit illi verbis: Ceterum in præscriptionum compendii vincit, cui similes locos eodem libro adnotatos habet cap. 15. num. 98. Eodem pertinet, quod infra dicit cap. 3. Fidei victiciis veritatis.

CAP. II.

C 4. Hinc denique gradum conferto, &c.] Titulum huius capiti dedimus: Suspendium tibi, quod tam subito venerit Christus Marcionis, antequam Peter de eo restaretur. Atqui de Proverbio: gradum conferte, vide supra Prolegomena, quod placet magis, quam illud cuius cod. m. V. tit. gradum conferto. Ego autem profus ex vtroque Vaticano: hoc enim ordinis fuerat. Et est Terullianicum: præente figgeit eius.
 5. quem nunquam mandator desigauit, &c.] Mandator (inquit Rhenanus) est, qui aliquid agendum committit. Mandatarius, qui suscipit. Reperit autem mos iterum & tertio: Mandatorum, & rursus cap. 4. Legimus deinde more Terulliano: Atqui, pro: Atqui. Terullianica vero sunt: carceris, qua, & paratum (sicuti de hoc postremo etiam adnotauit Rhenanus) item: substructam.

CAP. III.

D 6. Non fuit (inquit) ordo eiusmodi necessarius, &c.] Inscriptionem huius scimus capiti: Quod solæ signorum virtutes Christum Dei filium non probauerint. Sunt autem verba Marcionis vsque ad illud: At ego nego, &c.
 7. exauctorauit.] Hoc est (inquit Rhenanus) auctoritate destituit, infirmavit, vox certe Terulliano frequentissima.
 8. Siquidem edicens multos venturos, &c.] Paraphrasticè citat illud Matth. 24. Multi venient Pseudochristi, &c. Illi autem temerariam signorum & virtutum fidem, vt etiam apud Pseudochristos facillimum, haud ab simile est illud supra lib. de Præscriptionibus aduers. heres. cap. 44. num. 289. Adiciant præterea multa de auctoritate cuiusque doctoris heretici, illos maxime doctrine sue fidem confirmasse, mortuos suscitasse, debiles reformasse, futura significasse, vti merito Apostoli crederentur, quasi nec hoc scriptum sit venturos multos, qui etiam virtutes maximas aderent. Sic etiam B. August. lib. 13. contra Faustum, ca. 5. Miracula non facitis, quamquam si faceretis, caueremus, per instrumentum nos Dominum, & docerent: Exlugit multi, &c. & Traç. 14. in Ioannem: Pontius fecerit miraculum, & Donatus erauerit, & responderit Deus de caelo primo, aut fallunt, postremo, fac illos montes transferre, si caritatem non habent, nihil sunt, sed quomodo habent, qui diuiserunt caritatem? Atqui non propterea sensisse Authorem veritatem signorum & virtutum apud hereticos aliquando fuisse, aut futuram, patet cum infra lib. 5. aduers. Marc. cap. 16. vbi tractant illud 2. Thessal. 2. ait: Quæro, cur veniat in omni virtute, & signis, & ostentis mendacium, tum aperius supra lib. de Anima, cap. 57. vbi ostendit animam Samuelis Prophetæ a pythico spiritu non extractam, ex eo inter cetera, quod demon in Antichristo sit signa portens ostera a virtutibus, addens, eundem spiritum & in Pseudoprophete, & in Apostata facile mentiri. Quod ipsum etiam panlogrus ibidem hie verius confirmatur: Corpora denique videbantur Pharaoni & Ægyptiis Magicarum virgatum dracones, sed Moysei veritas mendacium deutorum, addens: mendacio posse Simonis hereticos

etiam Prophetarum animas ab inferis mouere, vbi vide & Adnotat. nostrum num. 636. 637. & 638. Haud dubie in hoc titulo de Ireneum lib. 1. cap. 8. & superius lib. 2. cap. 37. quem etiam locum de scriptis Eusebii in Ecclesiastica historia Valenus 186. qui Terullianum aliter interpretantur.

9. quasi locum in balneis, &c. occupauit, &c.] De hoc proteruis vide supra Prolegomena.

10. hoc fidem cludet.] Vatic. ms. cod. 1. legit: cludet: utramque non male cludere enim pro claudere uerteribus vsuratum, Varro de re Rustica c. 3. Plinius lib. 37. Seneca Thebaïdos 1. & 177. quoque Cicero in lib. 2. de Natura Deorum.

11. interdum per famulos suos retro addidit, interdum per Christum suum adendas destinasse.] Priori parte addidit ad veritates per Moysen aditus, Exod. 7. & deinceps, posteriori ad illud Ihu. 61. Spiritus Domini super me, &c. sanare contitos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis uisum. Id enim de se Christum interpretatur Luc. 4.

CAP. IV.

12. Deditignat opinor est, &c.] Caput hoc inscriptum: De buille proinde Christum Marcionis, non ante, sed post Christum Creatoris uenire. Sunt autem Terullianica uoces: reuincendi, retractare, intercessionem pro obitu, temporis alieni decumum mentro genere. Sicut autem legas cum excusis: & uan vrbobus, &c. cum 1. Vatic. ms. cod. uanus in vrbobus, perinde est.
 13. tuæ si forte credendus est.] Si forte, pro: forte, sicuti hie adnotauit Rhenanus, & alibi frequentissima.

CAP. V.

14. His prælerim, &c.] Titulum huius capiti imposuimus: De duabus causis seu duplici intellectu eloquii Prophetici. Nos refer autem sine cum excusis legas: prælerim, sine timore, Vatic. ms. cod. pro: lerim, & cominus, cum illis, aut cum hie cominus. Atqui de Proverbiis formula: prælerim de grada primo, ad certum & cominus dimicare, ac aliquas lineas præcedere quæ erit dimicandum, vide supra Prolegomena.

15. scripturarum formam, & vt ita dixerim, naturam demandare.] Noe dixit: demandare, pro eo ac scideret: adlegare, ac ex scripturis petere. Id enim non ob cure significat, quom sui inueniuntur in controuerfiam deducit, quom adhibentur ad causas, & obstant lectoris intentionem, & deinceps: Duss itaque causis prophetici eloquii adlego agnoscendas.

16. Vnam, qua futura interdum pro iam transactis enuntiat, &c.] Quam varia sine huius exempla, in quibus Prophecia diuinatione id quod prospicit quasi iam uisum atque expunctum (id est, etiam Rhenanus interpretet, adimpletum) pronuntiat, uicem aduers. Ihu. 50. Auctor testimonium: Deum meum posui in Agella, &c. de quo vide supra lib. de Refurr. cap. 10. num. 11. Et autem adnotatu digna iam tum varia expositio eius loci, sine de Christo dicendum nos, id est, Eccelestia interpretationem, sine de Prophecia lib. secundum Iudeos, quippe qui interpretationibus talibus uerba prophetarum deprauarunt. Legimus autem secundo loco: uisum inter statum temporum, &c. 1. Vatic. ms. cod.

17. Alta hec est, quæ pleraque figurate portendunt.] Huius plura exempla reuocet Auctor, & quod dicitur: Ihu. 1. autem, allegorizet & parabole, sicuti manifestum est, quom ut plurimum sit opus.

18. Nam & in ortes legimus diffusillatos dulcorem, &c.] Iste sic legas cum uulgari, sine diffusillatos cum m. 1. Vatic. cod. uisum, utrumque enim Colomella uisum est eodem significatu, qui quamquam reperitur istud tum uel. 3. tum Anos 9. adnotamus priorem locum ad marginem, vbi legitur: diffusillatos mores dulcorem, & colles fuerit lacte. Ad quod etiam respicit Auctor, quom panloposi citat illud Exod. 3. ac 13. terram lacte & melle manantem.

19. Sapam de petris, aut defrutum de rupibus, &c.] Sapam (inquit Varrus de uis. pop. Rom. lib. 1. sicuti à Nonio citatur) appellatur, quod de melle ad mediam partem decoquantur, defrutum, si est dulcius partibus ad tertiam redegerant deseruaciendo.

20. placentas & famias.] Latinus conicit legendum Plomias, ego malim Plomia: est enim Vespas. Ios. 13. quod transfractis interpretet, buccellam intinctam, quam Christus Iudo tradidit, & quod alios, etiam iuri carnis intinctam buccellam significat. Videtur itaque eius generis liba exigua Auctor intelligere. Nihil tam innotandum putauimus, quod etiam m. cod. 2. Vatic. legat Samitas, maxime quom apud Athen. lib. 14. Dipno opob. cap. 19. mentio facta centarum Samiarum que in deliciis erant, à Samo carum equos, quantum appareat, ita dicitur.

21. Aquilicem.] Aquilicem (inquit Rhen.) appellare uidentur aqua allucendis, quem à legendo aqua aquilegem alii uocant. Aquilicem olim Tuici erant arte quadam & remediis pluribus dicitur, quom fruges nimia secitatis inueniuntur fortim perierat, & quom aquilicem Aquileges inueniuntur fortim perierat, & quom ad aquaductus colligebant. Plinius lib. 16. cap. 6. Tullim, inquit, sedat Bacchos, que est Tullifago dicitur. Duo eius genera: Symplicis, ubi nascitur, iussit aqua uocatur, & hoc habent signum aquilegem. Meminit Aquilicem, que scrutandorum aquarum ars est, Plinius 15. Sed uidentur mihi posteriores istam differentiam non obseruasse, quando

TERTUL
OPERA

A quando *Aur. Arcadius* Turcomul. *Digeft. de iure inuinitatis*, lib. 50. Aquiles etiam inter eos refert, quibus grauior conditio uocatur. *Straabon*, inquit, carpentarii, caudilarii, gladiatores, aquilices, fabarii, cornuarii, arcuarii, &c. Apparet porro, hoc ad se quæstia referri posse.

21. Ponam flumina in regione sitientis, &c. Hæc citat ex *Isaia*, partim cap. 41. partim 43. Nam illud: Ponam flumina in regione sitientis, reperitur cap. 43. ubi dicitur: Veritas terram sitientem, pro eo quod *B. Cypr.* lib. 2. Testim. adu. Iud. c. 4. in iniquam terram, ac *Latinus* interpretes *LXX.* in iniquo, Et ipse *Tertull.* lib. 4. cap. 15. in terra iniqua illud uero: & in solitudine (ubi eandem uocem dicitur uerit. *B. Cypr.* Epist. 63. ad Cæcil. locum iniquosim) cedum & buxum, (sic enim transpone hæc uerba secundum aditiones omnes) *Isai.* 41. Rursum quod sequitur: Benedicent, &c. *Isai.* 43.

22. Benedicent me bestia agri, &c. Benedicent (inquit *Rhenanus*) eleganter interpretatur, scilicet omnia ab aliquibus, siue sanctum omnia ab aliquo referre. Atqui: Filias palæstrum transiit *Autor*, pro eo quod alii truchionem, quia uox egedab, utriusque significatione canantibus, ostendit se agere de *Sireni*bus uirginibus, quarum notissimum fabularum prius commentus est *Homerus* *Odyss.* non uero de aëlio uis, quem *Plinius* meminit lib. 10. cap. 47. quod confirmatur ex eo, quod uox *Hæbraea* & *dracones* significat, sicuti *B. Hieronymus*, transiit, & *Fabulus*, quam adeo *LXX.* transiunt *Sirenes*, & quæ (ut adit *Autor*) fabulosas.

24. hæreticum Apollolus. Intelligit *Apostolum Paulum* per *Marcionem* aditum ac truncatum, qui tamen etiam interpretetur legem de bubus (sive bobus, ut legit alter *Vatic. ms. cod.*) terentibus, de quo loco uide supra lib. 2. aduersus *Marcionem*, cap. 17. nu. 109. ac de pecca potu subministrando comite *Christo*, 1. *Cor.* 10. infra lib. 5. aduersus *Marc.* cap. 7. sicuti etiam de duobus argumentis filiorum *Abraham*, *Gal.* 4. & similiter quod suggerit *Ephefios* cap. 5. de duobus futuris in uam carnem, id se in *Christum* & *Ecclesiam* agnoscere. Atqui lego: docens proinde & *Galatas*, pro ad *Galatas*, ex 1. *Vatic. ms. codic.*

CAP. VI.

25. Si satis constaret istis, &c. Caput hoc in scriptis: Quod *Christum* ignoratum atri aluidis, atque adeo etiam *Marcionis* eodem errore sociatus, per scripturas pronuntiatum sit. Est autem in hoc imitatus *B. Iustinus* *Martyrem* adu. *Tryphonem*, & *Auctorem* uicissim *B. Cyprianus* loco infra citato.

26. Iudaice litteraturæ, &c. *Loqui Auctorem* recte adnotat *Rhenanus* de libro *ueteris* instrumenti, quos supra *Tom. 1. Apolog.* cap. 10. Iudaicum sacramentum inuenit. Alibi uerò *Tom. 2. li. de Libel.* cap. 10. litterarum interpretatur litteratoriam eruditionem, nec ab similitudine alibi lib. de *Anima*. *Tertullianicum* uero est illud: recta dicitur. Atqui siue legas atque ita coacta est, ut uulgus legitur, siue: atque inde cum *Vat. ms. cod.* non refert.

27. Rhodia lex. Notat, inquit *Rhenanus*, *Marcionem*, quod nauclerus esset & *Barbarus*, aditidem ad legem *Rhodium* de iactu. Ea lex ad nauigantes, & nauarum ipsam pertinet, subdum etiam uerum a nauis mercium damnum, in qua seruatur uerum a simulationem ab onoguoque esse compendium. Illic proprius de ea re non agit, sed hoc tantum gratia *Marcioni*, qui nauicularium olim fuerat exercuerat, in *Barbara* *Ponti* regione natus, non *Rhodium* legem (qua nauica quidem est, sed tamen *Romana*, ac ad prudentissimum hominibus lata, uerum *Ponticum* ac *Barbarum* aliquam legem causasse scribit, errare *Iudeos* in *Christum* suum, non licere, quomodo uero nauclerus dicitur, & quod *Ponticus* *Marcion* supra uide initio lib. 1. num. 2. & *Reft* etiam adnotat *Rhenanus*: decepti, accipi pro deceptione. Atqui 1. *Vatic. ms. codic.* hic legit cauetur, pro cauetur, & mox: fuerat, pro fuerit, sed perinde est.

28. Porro quum & prædicatum sit, non agnituros eos *Christum*, ideoque etiam petempuros, &c. Non dubio quum reperire sit eis uerum scripturas in ueteri Testamento, sed ad eos omnes respicit *Apostolus* 1. *Cor.* 2. his uerbis: Ceterum si scissent, namquam dominum gloriæ crucifixum, de quibus latius infra *Auctor* lib. 5. adu. *Marc.* cap. 6. Supplementum autem ex *Vatic. 2. ms. cod.* utique & ignobiliter.

29. sed referuatis eis ad causam passionum, &c. *Nompe* ad caput sequens, ubi passionem *Christi* per aditum ostendit. Atqui sicuti paulo ante: prædicatum eodem & hic & alibi significat prædicationes, pro prædicationibus accipit *Auctor*. Legat autem *Lecltor* sufficiet cum uulgata, uel sufficet cum 1. *Vatic. ms. cod.*

30. Aufertam, inquit, sapientiam sapientium illorum, &c. Quum hic addat: illorum, & mox: eorum, patet additum fuisse huius olim apud 70. adu. quod bodie desideratur, & tamen lectum olim est, uerisimiliter quum sic legatur tam ad *Chaldaicam* *Paraphrasem*, quam in *Hebraeo* contextu, & etiam priori loco, ad *B. Iustino* *Martyre* aduersus *Tryphonem*.

31. Et Aure audietis, &c. Omnino sic distinguendum, neque enim, Et, reperitur *Isai.* 6. Mirum est autem quomodo uertat: & oculis uidebitis, quum non modo apud *Isaiam*, sed & *Matt.* 13. & *Act.* 28. legatur ab omnibus, qui *LXX.* aditionem citant: & uidentes uidebitis, nec dissentunt *Hebraea* & *Chaldaica* aditiones, neque

erian *B. Cypr.* *Test.* lib. 3. ca. 3. ubi locum hunc imitatur hoc titulus: Quod dominum neque cogniturum neque intellectum, neque receptum essent: nisi fortassis *Repxis* ad illud *Rom.* 11. ubi etiam ad hunc locum *Isai.* adit: Dedit illis Deus spiritum transpactionis, oculos ut non uideant, & aures ut non audiant, quamquam hoc ad se quæstia referri possit.

32. nequando aurius audiant, & oculis uideant, &c. Elegancia gratia, ut magis correspondeat illi: aurius grauior audient, & oculos concludunt, uident istud transposuisse *Auctor*: pro eo quod alii omnes, locus mex citatus, & *Ioan.* 12. ipse quoque *Cyprianus*, nequando oculis uideant & aurius audiant. Transiit autem: coniciant, uocem *Græcam* eodem, pro eo quod alii omnes: intelligant, atque adeo accipit: conicere, pro cogitare seu mente reuolueri, iuxta significationem alteram uocis *Græcæ*.

33. labiis oib gentes Deum, &c. Hic *Primum* differt *Auctor* legendis diligentes Deum, pro eo quod *B. Augustinus*, ad *Leuiti* colentes, & alii omnes: honorantes, etiam *B. Iren.* lib. 4. cap. 21. ac *Iustinus* *Martyr* ubi supra. Fortassis ideo, quia eo quod colimus & honoramus aliquem, diligimus, aut dilectionem simulamus, eadem significatione, qua uocem, & honore dignus, & ebarus transferri solent.

34. secundum Amos Prophetam, &c. Omnino legendum: Amos. Nam præterquam quod *Amos* ab *Auctore* adscribitur hæc *Propheta*. Qui solidat tonitruum, &c. supra 1. adu. *Herm.* cap. 32. non reperitur usquam simile quid apud *Iohelclem*, ne legitur secundum *LXX.* *Amos* 4. & eius titulo citatur etiam ab *Ambrosio* lib. 2. de *Spiritu* *sancto*. c. 7. *B. Basilio* contra *Eunomium*, lib. 4. *Atban.* *L. de Fid.* *unit.* & *trinit.* ac 1. *Contra* eos qui dicebant *Spiritum* *sanctum* esse creaturam, *Euseb.* *Demonst.* *Euang.* li. 4. cap. 22. *B. August.* li. 18. de *Ciuitate* *Dei*, c. 2. & *Concilio* *Sardaniensi*, referente *Socrate* *hist.* l. 2. c. 10. & *Didym.* *lib.* 11. de *Spiritu* *sancto*. Qui etiam omnes cum *Auctore* legunt, & eodem modo interpretantur illud: adnuntiam in homines *Christum* suum, pro eo quod *B. Hieron.* uertit: eloquium. Quod congruissimè ex similitudine uocum *Hebraicæ* rum, quod ille legitur: *Melcho*, *LXX.* uero *Melicho*, adnotat *Leo de Castro* in *Commentariis* *Prophetæ*, qui mex citat apud *Reutenard.* *diff.* *Do. Lindanus* *Kurmandensium* *Episcopum*.

35. In omnis spes Iudeorum, ne dum dicant gentium gentem, &c. Aduersus uideatur tum ad illud *Hieron.* 14. *Esperidato* *Isaiæ* *Saluator*, siue saluans, uti habent *LXX.* & illud *Gen.* 29. Ipse erit expectatio gentium, nam ipem non aliud esse quam expectationem boni, ipse *Cicero* definit lib. 4. *Tuscul. quest.* atque adeo pro expectatione ab *Auctore* hic accipitur. Atqui siue legas ex *Vat. 1. ms. cod.* redefinabatur, siue: definabatur cum aliis, non refert, uerum ex eodem supplementum: & prudentibus eorum (id est, *Phariseis*) eo quod illud: eorum supra legatur num. 30.

36. secundum quod & alibi, Et quis cæcus, &c. Sic recens hunc locum distinximus, scripturam citatam *Isai.* 42. eodem modo interpretantur *B. Iustinus* *Martyr*, ubi supra *Hieron.* *Theodor.* ac *Procopius* in *Comment.*

37. Nos quidem certi, *Christum* semper in *Prophetis* locutum, &c. Quod *B. Aug.* lib. 2. de *Trinit.* & adu. *Maxim.* *Arianum* asseruare non audeat, pro certo pronuntiat *Auctor*, non modo locutum semper in *Prophetis* *Christum*, sed & *Dei* nomine & auditum & uisum, idque non hic duntaxat, sed etiam supra *Tom. 1. lib. adu.* lib. cap. 9. num. 114. 115. ac 116. & infra *lib. 5. adu.* *Marc.* ubi *Epist.* 3. ad *Contra* *Praxean.* ac lib. adu. *Praxean.* Verum de hoc eius *Paradoxa* latius inter *Prolegomena*.

38. Spiritum scilicet creatoris. De hoc etiam tum *Auctor*, tum aliorum quorundam ueterum, etiam *B. Cyprianus* *Paradoxa* (quod habet etiam supra *Tom. 1. Apolog.* cap. 21. num. 314. & *Tom. 2. lib. de Orat.* cap. 1. num. 2. ac loco mex citato lib. adu. *Praxean.*) uide nostra *Prolegomena* Reperitur etiam (secundo paulo post) & spiritum (id est) *Christum* creatoris, & rursum: Non negans enim filium & spiritum & substantiam creatoris esse *Christus* eius.

39. Spiritus personæ eius, *Christus* Dominus. Ita omnino legendum censeo, pro: Persona spiritus nostri *Christum* Dominum. Nam imprimis nimium uariaret *Auctor* ad *LXX.* *Thren.* 4. ubi legitur non modo iuxta *Græcos* & *Latinos* codices *Spiritus* faciei non itæ, seu: uultus nostri, siue: ante faciem nostram, *Christus* Dominus, sed etiam iisdem citatur uerbis in eandem sententiam ad *B. Iren.* lib. 3. cap. 11. *B. Iust.* *Mart.* *Apolog.* 2. ad *Anton.* *Pinum*, & *Ruffino* in *Symbolum*, à quibus etiam haud multum distent aditio *Hebraea*, que legit: *Spiritus* oris nostri, & *Chaldaea*: *Spiraculum* spiritus uitæ qui est in naribus nostris. Deinde sic legit & etiam interpretatur eundem locum *Auctor* infra lib. aduersus *Praxean.* Nam & *Seneca* quid dicit: *Spiritus* personæ eius *Christus* Dominus. Ergo si *Christus* personæ patet & *Spiritus* est, merito *Spiritus*, eius personæ erat, id est, patris eius, faciem suam, ex uirtute scilicet pronuntiauit, Pro quo etiam facit quod legit infra loco citato, lib. 5. aduersus *Marc.* cap. 11. & supra quoque lib. 2. cap. 27. Persona *Dei* *Christus* Dominus. Atqui personam pro uultu seu facie accipit ab *Auctore*, tum ex his locis patet, tum quod infra eodem loco lib. 5. aduersus *Marc.* legat ex *Psalmis*: Significatum est super nos lumen personæ tuæ Domine pro eo quod uulgatus interpret: uultus tui. Ceterum differri in eo ad *LXX.* quod legat: personæ eius, pro eo quod alij omnes noxtæ.

40. Dereliquistis Dominum, &c. Tandem aliquando deprehendi istud haberi *Isai.* 1. iuxta *LXX.* pro eo quod ex *Hebraeo* uertit *B. Hieron.* Dereliquerunt Dominum, & blasphemauerunt sanctum *Israel*, idque ex *B. Cypr.* eum loco citato, ubi idem argumens.

D 29. sed referuatis eis ad causam passionum, &c. *Nompe* ad caput sequens, ubi passionem *Christi* per aditum ostendit. Atqui sicuti paulo ante: prædicatum eodem & hic & alibi significat prædicationes, pro prædicationibus accipit *Auctor*. Legat autem *Lecltor* sufficiet cum uulgata, uel sufficet cum 1. *Vatic. ms. cod.*

30. Aufertam, inquit, sapientiam sapientium illorum, &c. Quum hic addat: illorum, & mox: eorum, patet additum fuisse huius olim apud 70. adu. quod bodie desideratur, & tamen lectum olim est, uerisimiliter quum sic legatur tam ad *Chaldaicam* *Paraphrasem*, quam in *Hebraeo* contextu, & etiam priori loco, ad *B. Iustino* *Martyre* aduersus *Tryphonem*.

31. Et Aure audietis, &c. Omnino sic distinguendum, neque enim, Et, reperitur *Isai.* 6. Mirum est autem quomodo uertat: & oculis uidebitis, quum non modo apud *Isaiam*, sed & *Matt.* 13. & *Act.* 28. legatur ab omnibus, qui *LXX.* aditionem citant: & uidentes uidebitis, nec dissentunt *Hebraea* & *Chaldaica* aditiones, neque

erian *B. Cypr.* *Test.* lib. 3. ca. 3. ubi locum hunc imitatur hoc titulus: Quod dominum neque cogniturum neque intellectum, neque receptum essent: nisi fortassis *Repxis* ad illud *Rom.* 11. ubi etiam ad hunc locum *Isai.* adit: Dedit illis Deus spiritum transpactionis, oculos ut non uideant, & aures ut non audiant, quamquam hoc ad se quæstia referri possit.

32. nequando aurius audiant, & oculis uideant, &c. Elegancia gratia, ut magis correspondeat illi: aurius grauior audient, & oculos concludunt, uident istud transposuisse *Auctor*: pro eo quod alii omnes, locus mex citatus, & *Ioan.* 12. ipse quoque *Cyprianus*, nequando oculis uideant & aurius audiant. Transiit autem: coniciant, uocem *Græcam* eodem, pro eo quod alii omnes: intelligant, atque adeo accipit: conicere, pro cogitare seu mente reuolueri, iuxta significationem alteram uocis *Græcæ*.

33. labiis oib gentes Deum, &c. Hic *Primum* differt *Auctor* legendis diligentes Deum, pro eo quod *B. Augustinus*, ad *Leuiti* colentes, & alii omnes: honorantes, etiam *B. Iren.* lib. 4. cap. 21. ac *Iustinus* *Martyr* ubi supra. Fortassis ideo, quia eo quod colimus & honoramus aliquem, diligimus, aut dilectionem simulamus, eadem significatione, qua uocem, & honore dignus, & ebarus transferri solent.

34. secundum Amos Prophetam, &c. Omnino legendum: Amos. Nam præterquam quod *Amos* ab *Auctore* adscribitur hæc *Propheta*. Qui solidat tonitruum, &c. supra 1. adu. *Herm.* cap. 32. non reperitur usquam simile quid apud *Iohelclem*, ne legitur secundum *LXX.* *Amos* 4. & eius titulo citatur etiam ab *Ambrosio* lib. 2. de *Spiritu* *sancto*. c. 7. *B. Basilio* contra *Eunomium*, lib. 4. *Atban.* *L. de Fid.* *unit.* & *trinit.* ac 1. *Contra* eos qui dicebant *Spiritum* *sanctum* esse creaturam, *Euseb.* *Demonst.* *Euang.* li. 4. cap. 22. *B. August.* li. 18. de *Ciuitate* *Dei*, c. 2. & *Concilio* *Sardaniensi*, referente *Socrate* *hist.* l. 2. c. 10. & *Didym.* *lib.* 11. de *Spiritu* *sancto*. Qui etiam omnes cum *Auctore* legunt, & eodem modo interpretantur illud: adnuntiam in homines *Christum* suum, pro eo quod *B. Hieron.* uertit: eloquium. Quod congruissimè ex similitudine uocum *Hebraicæ* rum, quod ille legitur: *Melcho*, *LXX.* uero *Melicho*, adnotat *Leo de Castro* in *Commentariis* *Prophetæ*, qui mex citat apud *Reutenard.* *diff.* *Do. Lindanus* *Kurmandensium* *Episcopum*.

35. In omnis spes Iudeorum, ne dum dicant gentium gentem, &c. Aduersus uideatur tum ad illud *Hieron.* 14. *Esperidato* *Isaiæ* *Saluator*, siue saluans, uti habent *LXX.* & illud *Gen.* 29. Ipse erit expectatio gentium, nam ipem non aliud esse quam expectationem boni, ipse *Cicero* definit lib. 4. *Tuscul. quest.* atque adeo pro expectatione ab *Auctore* hic accipitur. Atqui siue legas ex *Vat. 1. ms. cod.* redefinabatur, siue: definabatur cum aliis, non refert, uerum ex eodem supplementum: & prudentibus eorum (id est, *Phariseis*) eo quod illud: eorum supra legatur num. 30.

36. secundum quod & alibi, Et quis cæcus, &c. Sic recens hunc locum distinximus, scripturam citatam *Isai.* 42. eodem modo interpretantur *B. Iustinus* *Martyr*, ubi supra *Hieron.* *Theodor.* ac *Procopius* in *Comment.*

37. Nos quidem certi, *Christum* semper in *Prophetis* locutum, &c. Quod *B. Aug.* lib. 2. de *Trinit.* & adu. *Maxim.* *Arianum* asseruare non audeat, pro certo pronuntiat *Auctor*, non modo locutum semper in *Prophetis* *Christum*, sed & *Dei* nomine & auditum & uisum, idque non hic duntaxat, sed etiam supra *Tom. 1. lib. adu.* lib. cap. 9. num. 114. 115. ac 116. & infra *lib. 5. adu.* *Marc.* ubi *Epist.* 3. ad *Contra* *Praxean.* ac lib. adu. *Praxean.* Verum de hoc eius *Paradoxa* latius inter *Prolegomena*.

38. Spiritum scilicet creatoris. De hoc etiam tum *Auctor*, tum aliorum quorundam ueterum, etiam *B. Cyprianus* *Paradoxa* (quod habet etiam supra *Tom. 1. Apolog.* cap. 21. num. 314. & *Tom. 2. lib. de Orat.* cap. 1. num. 2. ac loco mex citato lib. adu. *Praxean.*) uide nostra *Prolegomena* Reperitur etiam (secundo paulo post) & spiritum (id est) *Christum* creatoris, & rursum: Non negans enim filium & spiritum & substantiam creatoris esse *Christus* eius.

39. Spiritus personæ eius, *Christus* Dominus. Ita omnino legendum censeo, pro: Persona spiritus nostri *Christum* Dominum. Nam imprimis nimium uariaret *Auctor* ad *LXX.* *Thren.* 4. ubi legitur non modo iuxta *Græcos* & *Latinos* codices *Spiritus* faciei non itæ, seu: uultus nostri, siue: ante faciem nostram, *Christus* Dominus, sed etiam iisdem citatur uerbis in eandem sententiam ad *B. Iren.* lib. 3. cap. 11. *B. Iust.* *Mart.* *Apolog.* 2. ad *Anton.* *Pinum*, & *Ruffino* in *Symbolum*, à quibus etiam haud multum distent aditio *Hebraea*, que legit: *Spiritus* oris nostri, & *Chaldaea*: *Spiraculum* spiritus uitæ qui est in naribus nostris. Deinde sic legit & etiam interpretatur eundem locum *Auctor* infra lib. aduersus *Praxean.* Nam & *Seneca* quid dicit: *Spiritus* personæ eius *Christus* Dominus. Ergo si *Christus* personæ patet & *Spiritus* est, merito *Spiritus*, eius personæ erat, id est, patris eius, faciem suam, ex uirtute scilicet pronuntiauit, Pro quo etiam facit quod legit infra loco citato, lib. 5. aduersus *Marc.* cap. 11. & supra quoque lib. 2. cap. 27. Persona *Dei* *Christus* Dominus. Atqui personam pro uultu seu facie accipit ab *Auctore*, tum ex his locis patet, tum quod infra eodem loco lib. 5. aduersus *Marc.* legat ex *Psalmis*: Significatum est super nos lumen personæ tuæ Domine pro eo quod uulgatus interpret: uultus tui. Ceterum differri in eo ad *LXX.* quod legat: personæ eius, pro eo quod alij omnes noxtæ.

40. Dereliquistis Dominum, &c. Tandem aliquando deprehendi istud haberi *Isai.* 1. iuxta *LXX.* pro eo quod ex *Hebraeo* uertit *B. Hieron.* Dereliquerunt Dominum, & blasphemauerunt sanctum *Israel*, idque ex *B. Cypr.* eum loco citato, ubi idem argumens.

A gumentum tractat, sum etiam alibi. Huc etiam adludens Tertullianus supra lib. adu. Iud. cap. 3. ac 23. legitur: & ad indignationem provocatis sanctum Iſaac, & ſimiliter infra huius libri cap. 22. Sive autem legas: qui patrem non agnouerunt, cum Vatie. 1. m. cod. ſive cum vulgata: agnouerunt, perinde eſt.

41. Id enim intelligi vel non intelligi capit, &c.] Sape (inquit Rhenanus) iam indicauimus vnum verbi capit apud hunc Auctorem. Similitum eſt illud libro proximo ſuperiori, cap. 9. Capit etiam, inquit, imaginem ſpiritus dicere ſiatum. Atqui quod pro: Chriſtum auerſati, non hic modo, ſed etiam alibi Vati. 1. m. cod. legitur: aduerſati, non diſplicet, ob ſimiles nonnullas Auctoris phraſeis, ſed nolui contextu quicquam immutare, quod alter Vatie. m. legitur: auerſati.

42. planum in ſignis.] Reſte ad marginem adnotauit Rhenanus. hoc eſt: impoſitorem. Simile eſt illud Tom. 1. Apolog. c. 21. vti magum aſſumant de potestate, ubi vide Adnot. noſtras n. 321. Eadem ſignificatione Plinius lib. 35. c. 18. loquitur de Plano Regio, qui Ptolomao in deliciis erat. Nam à Græca voce ἄνωτος in familiam Latinarum tranſiit ea vox, quam adeo etiam de impoſitoribus quibusdam interpretatur Enſtabius Homeri interpres in Odiſſæan.

C A P. VII.

43. Diſcat nunc hæreticus ex abundantia cum ipſo licebit ludæo, &c.] Capit hinc inſcriptionem delinimus: De duplici Chriſti aduentu à Prophetis demonſtrato. Atqui iſdem verbis hic repetitur quæ ſupra lib. adu. Iud. c. 14. ex quo aliquot hic loci caſtigauimus, & hinc vbi vti ſiſſim.

44. rationem quoque errorum eius, à quo ducatur mutuat, &c.] Mutuatus (inquit Rhen.) ad verumque Accuſatum referretur. De Proverbio vero: cæcus à cæco in eandem deductus foculam, vide noſtra Pr. legomena.

45. Duos dibimus Chriſti habitus, &c.] Meminit euſdem rei non modo hic Auctor, ſed etiam Apologet. cap. 21. n. 230. Supplemus autem: oſium ex m. cod. ſupra, quia & Græce & Latine ab omnibus legitur.

46. nec aſpectu quidem honeſtus, &c.] Similiter etiam nec pro: ne Honeſtus (inquit Rhen.) pro pulcro, cui ſupra adnotauimus. Sic accipiendum quod infra ſequitur: omni inhoneltate proſtratus, id eſt: deformitatis.

47. Vt poſitus à patre, &c.] Hic nouam periodum diſtinxit, quod habetur alibi, nempe Iſai. 8. ſaltem iuxta ſententiam LXX. quem locum reſte interpretatur de Chriſto. Nam conſenti B. Petrus epiſt. 1. c. 2. quum dixit: Credientibus honor, non credentibus lapſum: non ſonis & petraſcandali. Sicuti & ibi: Minoratus, &c. ac rurſum: Verum ſe pronuntians, &c. quia illud reperitur P. alm. 8. hoc vero Pſalm. 21. Atqui nona voce: nullificamen ab Auctore tranſfertur, quod ſupra: abiectionem.

48. & aderat in conſpectu eius, &c.] Adiecit: & ex lib. aduerſ. Iudæos, quia Græce legitur Daniel. 7. ubi pro eo quod Græce eſt dumtaxat: ὁ ὄμοιος αὐτῷ ὡς ὄψιν, tranſiit Auctor: & aderat in conſpectu eius, & qui adſitebant, adduxerunt illum, non hic modo, ſed etiam ſupra. Qui legiſſe etiam videtur dumtaxat. 2. ubi ὡς ὄψιν ἰδὼν ἡ δέξιν ἡ βραχίονα, quod uertit: poteltatem regiam, quum ab alijs interſeratur etiam: ὡς ἴδεν ἡ δέξιν ἡ βραχίονα.

49. Tempeltius, &c. decore, &c.] De uerbis Tertullianicis: Tempeltius, ac: tempeltiuitate, vide ſupra dictum lib. adu. Iud. cap. 9. num. 108. Legunt autem m. Vati. 2. benedixit te Deus in æternum, pro in æuum, ſed quia hoc etiam paulo ante legitur, maluiſimus retinere. Supplemus uero ſicuti ſupra ſub pedibus eius, &c.]

50. Tunc & cognofcent eum, qui compugerunt eum, &c.] Supra: quem, ſed perinde eſt: obſigue enim in hoc loco Zachar. 11. citando uariat Auctor, ſicuti non ſemel adnotauimus. Supplemus uero ſicuti ſupra: in humilitate conditionis humane conſtitutum, & tranſponimus: quia &: Natuſitatem eius (inquit Iſaias) quis enarrabit: ac: immo & in ipſius nominis ſacramento, pro: ipſo.

51. & exornatus potere & mitra & cidari munda, &c.] Retenta eſt ab Auctore uox Græca ἱερωδία, quam Latinus LXX. interpret reſte ueltem talarem tranſiit, quæ à talis, ſicuti uox illa δῶν τῶν ποδῶν ducta eſt. Deinde adit explicationis cauſa: & mitra) quia neque Græce, neque Chaldaice, Hebraice, aut Latine aliud legitur quam: cidari munda. Sunt enim Synonyma mitra, cidaris, pro ſacerdotali capitis ornamento.

52. Si enim & duorum hircorum qui ieiunio offerbantur, &c.] Locum hunc deſumpſit haud dubie Auctor ex B. Iuſtino Martyre aduerſus Tryphonem. Sic enim ille: Et qui in ieiunio duo hirci pares accipi debebantur, quorum alter erat emiſſarius (ἑτοιμασμένος) malorumque depulſor ſebat, alter autem in oblationem ſumebatur, duorum Chriſti aduentum deſignatio erant. Prioris quidem, quum eum uelut emiſſarium atque arumnas auertentem emiſerunt ſeniores uoſtri & ſacerdotes, manus ei inferentes, & morte illum mulcantes. Poſterioris autem, quum in eodem Hieroſolymorum loco, ipſum agnoſcitis ignominia à uobis adſectum. Ac paulo poſt: Etenim, quod ibidem duorum hircorum, qui in ieiunio offerri ſunt iuſti, oblatio, non alibi quam in Ieruſalem fieri permiſſa eſt, ſcitu. Adde autem uterque: in ieiunio, ſignificare uidetur illam oblationem duorum hircorum fieri ſolere menſe ſeptimo decima die menſis, quo debebantur adſigere animas ſuas religione perpetua, cuius eodem capite ſi mentio: Nam adſigere animas interpretatur B. Hieronymus lib. 1. aduerſ. Iovinian. ieiunare. B. Cyrillus in Commentario ipſum

ſignificat, uocans feſtum illud Propitiationis, quod alij Expiationis, quod tertium erat præcipuarum ſolemniatum, ſicuti patet Leuitici 23. ad quas omnes Hieroſolymam profeciſſe tenebantur. Atqui ſupplemus ex ſpecifico lib. aduerſus Iudæos: a quibus & laſus eſt, & ſupplemus: Vnus quidem, pro: Alter autem, ac: conſpuratus, pro: conſpuſus. Porro mirum eſt, ex quo loco (nam Leuitici 6. non habetur) id dictum ſi illud ab Auctore: circumduciſſe coccino, maledictus, & conſpuratus, & cõpunctus & conuulſus a populo, niſi paraphraſis dicatur id potius ad Chriſti reſurrexerit, quæ ad Hircum emiſſarium. De Vileratione denique, vide ſupra ca. ut li. aad. 1. m. 16. ex quo loco ſupplemus: id eſt ſecundum, qui, ſiue: citi) in honore & gloria.

C A P. VIII.

53. Deſinat nunc hæreticus à ludæo, &c.] Inſcriptionem hinc capiti dedimus: Quod ſi Chriſtus in phantasmate, non in uera carne uenerit, etiam ueterem mortuum non eſſe, neque reſurrexiſſe pro peccatis noſtris. Euſdem argumenti eſt, quod reſurrexiſſe pro peccatis Chriſti, cap. 9. Ueterem mortuum & crucifixum eſſe Chriſtum, & proinde uere etiam natum. Atqui de Proverbio: Alpi à uiperâ mutatur uenenum, uide noſtra Prolegomena. Sive autem legas: mutare cum Vatie. 1. m. cod. ſus: mutari, cum alijs, non reſert.

54. præcoquos & abortiuos.] Similiter uocatur Vitiæ ſupra Tom. 1. lib. de Pallio, c. 1. Romana præcoqua, niſi quæ hic adicitur accipitur. Perinde uero eſt, ſive cum Vati. 1. m. cod. legat: abortiuos, ſive cum reliquis abortiuos, nam quid diſſerant abortus & abortus, ſupra alicubi eſt Nonio adnotauimus.

55. incredibile præſumpſerunt Deum carere, &c.] Auctat Rhenanus. Græcam eſſe figuram, ac ſi diſceret: Deum ſecundum carnem, ſed etiam conſtat ſenſus, ſi ſubintelligatur: Deum carnem factum.

56. Si enim tangendo, &c.] Tangendo Chriſtus à uino liberat, Matth. 8. 9. 17. ac 20. tactus uero ab aliquo, Matth. 8. 14. Hoc itaque locos ad marginem adnotauimus.

57. tam impreſſe.] Hoc Aduerbio (inquit Rhenanus.) vſus eſt etiam ſupra, ut in libro de Carne Chriſti, cap. 12. Et ut impreſſe dixerim. Eodem, cap. 10. Hoc quidem impreſſus, quod ſiquidum potius dicit, quam natum.

58. & quod reſurrexerit tertia die, &c.] Omnino ſe ſecum hæc caſtigauit ex Vatie. 2. m. cod. pro, reſurrexit, quod præcedat: mortuus ſit, ac: ſepultus ſit.

59. deuertentis in terram, &c.] Reſte etiam hic accipitur Rhenanus: deuertere eadē ſignificatione qua alibi: deuerſari, ac: deuerſoria præ diuertere, ac diuerſari & diuerſoria. Atqui proſus legimus cum Latinioſi Chriſtus nō reſurrexit, pro: Chriſtus non ualuit, ut Vati. m. cod. item: Atque ita inanis eſt fides noſtra, inanis eſt et prædicatio Apoſtolorum, niſi malit quæ tranſponere uerba, ſicuti eſt Apoſtoli 1. Corinth. 15. Inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt fides noſtra.

C A P. IX.

60. In iſta quaſtione, qui pariteris, &c.] Titulum hinc capiti dedimus: Non ſuffragari Marcioni angelo Creatoris, qui Abraham & Loth apparuerunt, Gen. 18. ac 19. Sunt autem uerba Marcionis vſque ad illud: ubi proinde uocam periodum ſacrum) Primo, &c. Atqui ſimiles loci ſunt ſupra de Carne Chriſti, c. 3. ac c. 11. de Reſurre. carn. c. 62.

61. ſed ueræ & ſolidæ ſubſtantie humane, &c.] De hoc mox repetit, & c. 11. iterum) uide Prolegomena noſtra inter Tertulliani paradoxa.

62. qui etiam mundum ex nihilo in tota talia corpora, &c.] Ita legitur ex utroque m. Vatie. cod. pro: & eo quod ſubſtantia: & quidem uerbo. Atqui quod mundum ex nihilo edificauerunt Deos, ſupra late tractatur lib. adu. Hæretic. cap. 17. 1. ac 21. & alibi frequentius.

63. unde unde producere, &c.] Sic tum ex noſtra, tum ex D. Lactantii coniectura ſupplemus, ubi unde ſemel dumtaxat legitur, & ſimiliter non multo poſt: unde unde ſumptam, maxime quum ſubſtantia: & quoquo modo omnino diſſimilis. Quærentes eſt ueræ accipiamus cum Rhenano, unde, pro: aliquid, aut pro: condidit, uerū interpretatur infra lib. 4. cap. 18. illud: qui neque unde producat.

64. Ceterum & alijs hæreticis, &c.] Agit de Apelle, qui ſuas inſeruit ſupra lib. de Carne Chriſti cap. 6. non modo Chriſti, ſed & angelorum carnem ex ſtaribus factam aſſeruiſſe uidetur. Atqui ſupplemus ex Vatie. 2. ut natuſitatem noſtram auertit quæ ſuformaret.

65. Ideoque & ipſe cum angelis, &c.] Hoc eſt (inquit Rhenanus) appauiſſe, &c.] Iſiſum habet etiam ſupra dicto cap. 6. lib. de Carne Chriſti, ſed ad paradoxa Auctoris tractatum ea uere diſtinctum inter Prolegomena. Supplemus uero iterum ex Vatie. 2. ſed & diſcentis.

66. breuem carnem commeatum, &c.] Hoc eſt (inquit Rhenanus) facultatem breuis temporis agendi in carne. Similes phraſes habet alius Auctoris libris.

67. & appauiſſe ſuoſignem flagrantem.] Citat hoc ex Pſalm. 103. ſicuti alicubi ſupra ex Apoſtolo Hebr. 1. quando legit: flammam ignis, idque ſecundum ueterem Pſalmorum Latinorum adnotauimus.

TERTULLIANUS
OPERA

qua uidebantur ante B. Hieronymi ex Græco, qua est aditua à Fabio, castigationem, quum alij omnes uertant in uentem. Græce hodie (quod mirum est) utrobique legitur utroque sermo. Accipit autem iterum apparitor, pro ministris, & tenuitumus, pro demonstre-

68. homines in angelos reformandi quandoque, &c.] Quo sensu id dixerit Auctor, nempe quod ad similitudinem angelorum homines reformandi sunt, iustus super eos iudicat supra dicto c. 62. li. de Resurr. carna. Denique, inquit, non dixit: Erunt angeli, ne homines negaret, sed tanquam angeli, ut homines conuertaret. Non abtulit substantiam, cui similitudinem adtribuit. Eodem ita quo modo etiam intelligi debet, quod supra citatum lib. cap. 2. in regno Dei reformata, & angelificata carnem dixit. Certe eodem pertinet, quod non angelorum substantiam hominibus post diem iudicij, sed perfectum (id est perfectissimum) ad angelicæ plenitudinis mensuram temperatam dimittat, promittat Auctor supra lib. de Anima, c. 16. Quare mirari fati neque, quod Guido Carmelita lib. de heret. cap. 36. Tertulliano adscribit errorem, tamquam quoniam modo malis in demonas (sicut aut illi, aut potius Tertullianus) adscribit B. August. nam conuenit apud illum reperiatur, sed & animas bonas in angelos conuertendas tradidit. Maxime quum etiam supra l. adur. Valentianus ita loquatur c. 32. Et tamen, inquit, illuc habere deuteret, ubi post excessum omnino non nubitur, ubi superinducti potius quam depolijari, ubi celi depolitor, scilicet meo depulor, angelis non angelus, non angeli.

C A P. X.

69. Igitur non admittis ad consortium, &c.] Caput hoc inscripsimus: Quod si caro in Christo negetur tamquam indigna, etiam carnis imago in illo deliganda sit. Atqui recte hic Rhenanus: Ipse me, inquit, sensus cogit, ut hic ditionem vii, uertitur in tui, consilium Dei tui, quo Christum tuum, &c. Exemplaria uetustissima consensum in errore.

70. Hierophan administrat, &c.] Stropha (inquit idem Rhenanus) delum, uer uisum, atque imposturam significat. Græce eaqd̄ qui etiam adit: Aliquanti accipi, pro aliquot, & subaudi: rebus.

71. per turbum quoque & ignem, &c.] Ipsi reperitur Exod. 3. illud: per turbum, Eod. 19. ac 24. ubi interiu etiam in flammâ ignis as paruit Dominus, denique illud: per globum, id est, turbum, lib. 38. Quia uerum uersone, magis indicat significationem duplicem turbum Auctor, qui etiam globum significat, quam uocis Græcæ λυλαφου, que duntaxat turbum uentis significat. Atqui etiam hic: uer uersone, magis indicat significationem duplicem turbum Auctor, pro comparationibus accipit Auctor. Iterum adit (ubi etiam adnotat uer uersone) paratur, pro materia. De Prouerbiali denique formula: ad certum spectare, uide nostra Prolegomena.

C A P. XI.

72. Torasillas præstigas, &c.] In scripturam hanc capiti dediimus. Quod etiam uera fuerit in Christo ueritas, alioqui mendacium Deo non ueritas, tribueretur. Quod si ueritas argumentum tractatur supra lib. de Carne Christi, cap. 1. 2. 3. 4. 5. & 6.

73. Nam & Philumella magis perfida Apelli, &c.] De Philumene uide Adnotat. nostra dicto cap. 6. num. 54. Et locos ibidem citatos. De Apelle ibidem citauimus Adnot. nostra supra lib. de Praescript. adu. heret. cap. 51. her. 19. num. 32. & infra Tom. 4. ad fragmenta libri Auctoris aduersus Apellem, ubi etiam tractatur: quomodo defertor Marcionis ipse fuerit.

74. & uerba que haufit] Var. 1. ms. cod. lumpsisti, forte fuxisti, quemadmodum nosser uulgatus interpres, Luc. 11.

75. Et uidebimus de his capitulis suo tempore, &c.] Sicut addas in, cum 2. ms. Var. siue omittas, perinde est. Adulit autem tum ad lib. de Carne Christi supra, ca. 7. & infra lib. 4. adu. Marcionem, cap. 26. tractans uerba iam citata ca. 11. Luca, tum illud cap. 8. Mater & fratres eius dicit sunt foris stare. Hoc est enim quod addit: Nunc ut hæc omnia distulimus ad Euangelij examinationem. Atqui Tertullianum ostendit habebat, & cap. sequenti: uocari habebit, & cap. 20. habebat inuenire.

76. expungendam, &c.] Id est (Rhenanus etiam interpretat) ad implendam, nam & cap. sequenti similiter dixit: in sensu sonum expungendus, cap. 13. prophetia renuntiatur expungenda, & uersum cap. 17. expungens ordinem ceptum, & cap. 20. nec enim distulit expungenda inueniretur, ac lib. adu. lnd. cap. 11. post quem habebant expungit, item cap. 13. expungitum est. Nos uero periodum sequentem notula interrogationis clausimus, & deinde legimus: Aut si dixeris, uiderit opinio humana.

77. Nam & muliercula nonnumquam prægnantes sibi uidentur, &c.] Quia experientia nostri temporis istud frequenter contingit, notari digna causæ, quas subiungit Auctor, quia aut sanguinis tributo quomodo etiam alicubi supra dixit: totius nature tributa; aut aliqua ualitudine inflata. Qui plura cupit, consulat Hippocratem ac Galenum Medicorum Principes. Atqui de Prouerbio: scenam decurrere, & personam de saltare, uident nostra Prolegomena.

78. Age iam petora, &c.] Ad uerbum fere eadem reperit (sicut etiam adnotat Rhenanus) supra dicto cap. 4. li. de Carne Christi, atque adeo confirmatur lectio Rhenani si idem num. 35. Hanc ueneracionem, & Marcion nature, pro quo hic dicit: sanctissima &

uentanda nature opera. Legimus autem pro uis ex altero Var. ms. cod. ut Deo indigna confirmes, pro Deo digna, plane alieno sensu. Sed perinde est, siue cum utroque legas: Si mendacio passus fuit, siue passus est, & eadem ratio de efficit & effecit. Atqui ubi nouam periodum facimus: si ueritas fuit, &c.

79. ludicros exitus, &c.] Videbatur mihi (inquit idem Rhenanus) aliquando legendum: ludibros, sed ipse respicit ad id quod in libro de Carne Christi dicit, de infante recens edito loquens: Bianctus decidetur. Er mox: illum per ludibria nutritum. Item ibidem infra, cap. 5. æque illum & auitutatis & infantie imaginariæ uacua ludibria subire potuiss.

C A P. XII.

80. Pronouca nunc uoles, &c.] Titulum huic capiti dedimus. Quod et si non sono nominis, significatione tamen Christus Emmanuel fuerit. Quum autem istud uerbum pene uerbis more suo hic repetat, que supra dixit Tom. 1. lib. adu. lnd. cap. 9. sicut hinc illum locum, etiam illuc hoc caput subinde castigauimus, non repentes quæcunque illic adnotauimus. Atqui sunt uerba Marcionis: Primo enim, &c. usque Ad ego te admonebo. Et reperitur illud: Christus Emmanuel uocari habebit, [sai. 7. quod uero sequitur: dehinc uirtutem sumere Damasci, &c.] [sai. 8.

81. Subiuncta est enim & interpretatio, &c.] Aut istud intelligendum de interpretatione nominis Emmanuel, Matth. 1. ubi legitur: Et uocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum: Nobiscum Deus, sicuti supra adnotauimus, aut, quod magis placet, explicacionis gratia à xxx. fuit additum, & pariter ipsi inclusa sum, id est, nobiscum Deus, nam sic etiam etiam si locus [sai. 8. B. Infirmo Martyre tum Apolog. 2. ad Antoninum, tum lib. aduersus Tryphonem, Quibus quod Auctor libri de Trinitate infra Tom. 5. dixerit uerbis sic citat: Quid quum [sai. 8. deat: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel, id est, Nobiscum Deus.

82. Sensus autem eius, quod est: Deus nobiscum, &c.] Eodem modo interpretantur huic locum aduersus Iudeos (qui sicuti Marcionitæ, idem argumentum contra Christum opponunt) tum Auctor dicti libri de Trinitate, tum Euthymius in Mattheum, ac Theophylactus, & y antiquior B. Iuan. Chryso. bo. 5. in Matth. cap. 1. ac B. Basilus in S. Christi generationem, tum B. August. sermone 4. de Natiuit. Domini, & Lactant. lib. 4. cap. 12. quemadmodum latius multo deducit Leo de Castro in [sai. 7. quibus addo etiam quæst. & respon. 35. inter opera B. Iustini Martyris, ac Epiphani. her. Collyridianorum. Atqui omnino, sicuti supra lib. adu. lnd. supplementis: Aut si tam uanus es, ut quia penes te: Nobiscum Deus, dicitur, & contrariis paulo post, omnia priori loco uerba: Deus, legitur: sicut & omnis gens, quo quo sono dicitur: Nobiscum Deus. Denique parenthe thei inclusimus uerba illa Gal. 3. (Quotquot enim in Christo nati estis, Christum induistis.)

C A P. XIII.

83. Et que & sono nominum ducitis, &c.] Caput hoc inscripsimus: Quod uerba [sai. 8. bellatorem fore Christum, nisi spiritualiter, non portendant. Istud uero caput integrum similitur istud pene uerbis supra habetur lib. adu. lnd. c. 9. quare & inde etiam aliquot locos, sicuti hinc illuc, castigauimus. Imprimis suppletes: &, secundum ms. utrobique Var. codices, mox legimus: qui scripura pramittat, pro promittat.

84. Quoniam priusquam cognoscat puer uocare patrem, &c.] Etiam hic suppleta est uox: puer, quippe quam habent adiones omnes [sai. 8. Quum autem pro eo quod alij legunt: cotam Rege Assyriorum, Auctor transferat utrobique, & in super etiam sub finem huius capiti: aduersus Regem Assyriorum, uiderit legisse: os uerba priusquam alij Græci codices legunt, imitatus quantum apparet in hoc B. Irenæum lib. 3. cap. 18.

85. an hominem iam Christum, &c.] Supra: uirum legit Auctor, sed nos supra alicubi adnotauimus: hominem, ab eo, pro uiro: nonnumquam accipi. Cui etiam magis uisum est: hostem delinere, quam quod habet supra desiguate.

86. barbarie gentis,] Sic legitur ex utroque ms. Var. codice, pro Barbarice, quia illud Auctori frequens est, & sic usurpat etiam supra lib. 1. adu. Marc. 2. num. 16.

87. Ad solem uentis, &c.] Adulit ad Athletarum morem, ad quem tacite aduulit Auctor supra Tom. 1. lib. de Pallio, c. 4. ubi commemoratur luce uentio, ac lib. ad Martyr. cap. 3. quum dicit: qui uos spiritui uixit, qui ad solem uenit uolent, uti uiribus essent ualentiores.

88. qui ante notint lanciare quam lancinare.] Quum dicto c. 1. l. adu. Marc. reperitur uerbum lancinatur, pro pungitur, uiderit prima facie hic ita accipi lancinare, sicuti lanciare, pro lanciare configere, sed putamus lancinare potius hic accipi, eo quod præmittitur: buyro stipendiati, pro manus lancibus admone, eligit Lector quod uolet. Confirmatur interim hæc coniectura ex eo quod sequitur: ante militare quam uiuere, & salibus uerbis solet Auctor delectari.

89. Sed & uirginem, inquit, parente natura non patitur, &c.] Ista uerba iterum uerba Marcionis, usque ad illud: Et tamen creditur propheticæ, sicuti legit uerus ms. Var. cod. quod magis placet, quam Prophetæ, quod uulgo legitur, eo quod postea sequitur: & tam intelligit Prophetia.

A legendam non. H. i. per voluntaria ubique accepta, minantes tradidit...

C A P. XV.

109. De quaestione carnis, & quod eam nativitate, &c.] Titulum hinc capiti dedimus: Per nomen Christi, Marcionis Christo non competat...

108. sed vetera & vulgata.] Adhuc tum ad nomen Christi Regibus omnibus adaptatum in veteri Testamento, tum ad peculiaria vetera & vulgata de ipso Christo testimonio...

109. notam plagulam non adfuit veteri vestimento, &c.] Ipsi dem verba transiit illud Matth. 9. supra Tom. 2. l. de Orac. c. 1. ubi, quod Christus probare non videtur...

110. Si enim Christus vultus est, &c.] Adhuc ad significacionem nominis Christi, quod vultus interpretatur, tum ad loca universa veteri & novi Testamenti, ubi Iesus Christus vocatur...

C A P. XVI.

111. Nunc si nomen Christi, &c.] Caput hoc inscripsimus: Quod etiam Iesu nomen, Christo Marcionis non competat. In quo verbum repetit fore eadem, que supra lib. adu. l. cap. 9. & imitatur B. Iustinum Martyrem adu. Tryphonem...

112. & Heliam potius interpretatur Christum, &c.] Iudaei in hunc errorem inducitur, per illud Malachia Propheeta: Ecce ego...

mittam vobis Heliam Prophetam, antequam veniat dies Domini in ignis. Verum de die iudicii illud, praterquam quod clara sunt verba, intelligit Auctor supra lib. de Resurr. carn. c. 22. quum dicit: Nemo adhuc excepit Heliam. Immo & ipse Christus, Matth. 17. ac Marc. 9. Helias quidem, inquit, venturus est; quamquam & ipse venisse illum dicit in virtute Helias...

114. cum partiaris erroris tui Iudaei, &c.] Simile phrasin habes supra lib. de Resurr. carn. cap. 2. partiaris sententia illorum. Atqui de quo errore consentiant Iudaei cum Marcionis, patet supra c. 6. Quum igitur, inquit, haeretica dementia cum Christum venisse praesumeret, qui nunquam fuerat adnuntiatus, loquebatur; ut eum Christum non dum venisse contenderet, qui semper fuit praedicatus: atque ita coacta est cum Iudaeo errore locuti. Quae ipsa, quamquam paulo obscurius iterum repetit cap. 7. & 8.

115. Nam quia Iesus Christus secundum populum, &c.] Patere explicat, imitatur etiam hic B. Iustinum Martyrem adversus Tryphonem, in quo Iesus filius Naue figuratur Iesu Christi, adducens ad loq. cap. 4. & 5. ubi ille introductus legitur primum populum Israel in terram promissionis (sive reprobationis, sicut supra legitur) melle & lacte manantem, deinde: circumcidit. Quod ipsum repetitur ab Auctore (ubi hunc locum citat) l. 4. adu. Marc. tractatus lib. Luc. 4. Quid nobis & tibi est Iesu: ubi etiam repetitur Iesu nomen Dei esse in filio Naue. In quo illum imitatur B. August. lib. 16. contra Faustum, c. 18. 19. ac 20. & B. Hieron. l. adu. Iovin. ac Rufin. in Symbolum. Immo eadem fere aetate idipsum tradit Origenes in Exod. cap. 17. & hom. 1. in Iesum. Plura vide apud Leonem de Castro adversus Iudaeos modernos, in illud l. 7. Et vocabis nomen eius Emmanuel. Atqui supplemus & distinguis in iuxta li. adu. Iudaeos: sed per Iesum, id est, per Evangelii gratiam, pronuncire habebat (en iterum phrasin Auctoris) circumcidit nobis petrina acie, id est, Christi praecipis (petra enim Christus) ideo is vit, qui in huius sacramenti imagine, &c. Sic enim ex m. s. Vatic. cod. hic castigamus: pro imaginis. Porro eodem modo interpretantur dictam Iesu Naue historiam B. August. tum locis citatis, tum quod lib. 2. super Exodum.

116. Quis enim loquebatur nisi spiritus creatoris, &c.] De his loquendi formulae, quas frequentes habet, vide nostra Prolegomena in Ter. Paradoxa Auctoris. Magis proprie habetur pro hoc supra, De filius.

117. Ecce ego mitto angelum meum, &c.] Etiam in interpretatione huius loci Exod. 23. primum de Iesu Naue, ac allegorice de Iesu Christo, imitatur Iustinum Mart. ubi supra. Legimus vero phrasin Tertullianicam in obadietis cum, pro: in obediētis: seu potius singulari numero totum hoc comma legitimus, sicut supra: intendit illi, & exaudi eum, ne in obadietis eum, maxime quum sic legat B. Iustinus Martyr. & aditiones omnes, Hebraica, Chaldaica, Graecae, & Latinae, & prolixius legendum: non enim calavit re, supra lib. adu. Iud. adnotavimus num. 116. Ex eodem castigavimus: Angelum quidem eum, pro: eum, item paulopost ex Var. 1. m. s. cod. sicut nec reliquus ordo. Est autem vox Tertullianica: repugnanda actus, pro: impugnanda.

118. De nominibus iam obdiximus, &c.] Recte accipit hoc Rhenanus, pro: cuius, & hic, & supra ac infra scriptus.

C A P. XVII.

119. Reliquum ordinem eius cum scripturis conferamus, &c.] Inscriptionem hinc capiti dedimus: Scripturis confirmati habitum Christi ignobilem. In eo autem hic adversus Marcionem partiarium (vbi paulo ante dixi) erroris, repetit, quod supra adversus Iudaeos di. cod. cap. 9. ex quo quadam hic castigavimus. Cuius similia etiam supra adduxit Auctor cap. 8. & proinde etiam lib. adu. Iudaeos cap. ult. Quare legitimus paulopost, sicut ibi accingitur ensem, pro: ensem.

120. Quemadmodum expaulescent multi super te, &c.] Locum hunc tandem reperi l. 52. iuxta 1. xx. seu potius secundum veteres Patres 53. qui illud incipiunt eo loco: Ecce intelligit, &c. Imitatur vero etiam in hoc B. Iustinum Martyrem Apolog. 2. quod locum illum de contumeliosus Christo factu in passione intelligat. Graeco est: & ceteris: quod magis proprie vertitur ab aliis: obstupescant, quam ab Auctore: expaulescent, & unica vox est adducta, pro eo quod hic est: sine gloria erit.

121. habitum incorporabili, &c.] Sicut sic legas cum excussis, voce antiqua, & fortassis Tertullianica, sive: incorporali cum 1. m. s. Vae. cod. perinde est. Nam supra lib. de Carne Christi, cap. 1. tradit Auctor: incorporale nihil esse, nisi quod non est. Quod quamquam ad Paradoxa eius pertinet, tamen ad intellectum facti huius loci, quum dicitur apud eundem Propheeta (nemp. Daniel Pjal. 2.) habitum incorporabilis dici Christum, eo quod apud illum appellatur: vermis & non homo, ignominia hominis (hoc enim iterum addo, sicut supra praec. 7. & lib. adu. Iud. cap. ult.) & nullificamen populi.

122. agnosce virgam de radice Iesse, &c.] Tradit autem eundem locum ad idem institutum supra Auctor lib. adu. numer. 119. & in super lib. de Carne Christi, cap. 12. Ex quorum priori loco castigavimus: censendum (nemp. Christum) pro: censendum. Vbi etiam vide Adnotat. nostras numer. 119. de loco illo l. 52. Qui neque contendit neque clamavit, &c. Vnde etiam supplemus: non extinxit, sed lucernam magis fecit ortu luminis sui.

A vi ipsam in cruce suspensum occiderent. Sicut autem legimus mittimus, sicut hic est supra, sicut in iudicium, sicut B. Iustini interpretis, cum 2. ms. Vat. cod. sine demerito, conuictiamus sicut infra, perinde est.

141. panem corpus Domini in Eucharistia iuxta verba Euangelii scriptum est B. Pauli, ad que aduertit Auctor non modo supra li. adu. Iud. nu. 134 sed et ipsi Magisterburgenses aduocant, hoc loco comprobantes vere est substantiater corpus Christi in Eucharistia distribui. In hoc dum taxat hallucinatio, dum hunc locum citant, vti probent panem cum corpore Domini non auerere. Verum id supra late impugnamus To. li. de Orat. c. 6. n. 23. vel eo ipso, quod dicit panem corpus suum appellans, aut facies, quem aliqui dicere debuerit, in pane, vel sub pane. Neque vero obstat, quod hic additur: vti hinc iam eum intelligas corporis sui figuram pani dedisse (sic enim legitur ex Vat. l. pro: pane, quod magis placet quam coniectura Latini: corpori suo figuram pane dedisse) quia, sicut infra li. 4. aduers. Marc. c. 40. late deducimus ubi similia habet Auctor, quodammodo et veritas corporis Christi et figura eius in hoc sacramento, quo loco etiam spectem loci reperire est ipsius Iustini, quibus aperteissime veritas corporis Christi comprobatur. His adde, quod merito quis dicitur, in panem dicitur, vti et hinc iam, &c. germana sint Auctoris uocatio, ne aut saltem omnia, eo quod supra lib. aduers. Iud. nu. in excusis legatur, neque in me conuictus.

142. viginti sumus P salmus totam Christi continens passionem, &c. Similiter B. Iustinus ubi supra: P salmus ipsum (inquit) non in Christum conceptum esse ait, cunctas partes, neque intelligentes, nomen in gente vestra, qui vniquam Rex sine Christum dicitur, manus est pedes quem videret perfectum, neque per mysterium hoc mortuum, hoc est, in cruce suspensum esse, extra hunc oolum Iesum. Quia occasione proinde, pulcherrime P salmus xxi. interrogat interpretatur, & Iustinus. Legimus autem sicut supra: quae proprie atrocitas crucis, pro atrocita.

143. & de cornibus vnicorniorum humilitatem, &c. Sic iterum supplemus et legitimus, sicut supra ms. 19: vnicornis, nam etiam B. Iustinus Martyr legit et interpretatur, sicut Auctor, vnicornium, nisi forte ex proposito illud Auctor legitur, ut magis accedat ad illud Deuter. 33. citatum capite precedenti, dum inquit, sicut supra ostendimus: cornua vnicornis, cornua eius, sed interim utrumque, locum quasi conueniens B. Iustinus. Nam quod omnium, inquit, vnicornium vnicornis cornu solum cruce formae sit, antea totus explicatus. Supplemus autem etiam: ne patescitur alienius prophetae passioem, quam eius qui solus, &c. et paulo post iterum legitimus, sicut supra, ex Vat. l. 2. ms. cod. & per cruce euenisse, pro eo quod erat: per Christum.

144. Sepultura eius subblata de medio est, &c. Quam locum alij ad marginem, apud B. Iustinum Martyrem, & nos supra, illos, secutus, li. aduers. Iud. adnotauerunt esse Iust. 53. tandem reperimus Iust. 57. secundum lxx. praeterquam quod aliter aduocasse videntur hi duo Auctores, sicut iterum etiam li. 4. aduers. Marc. c. 43. legentes: Erat in pace, sepultura eius subblata de medio est, pro eo quod alij Patres legunt et interpretantur: Erat in pace sepultura eius, ablata est de medio, sicut enim B. Cyprianus, lib. 2. aduers. Iud. c. 14. B. Hieronymus Cyprianus, Procopius et Theodoritus in Comment. Isaia. Solus B. Ambrosius, libro de Cain. & Abel capite 2. cum Auctore consentit, citans dum taxat eadem hoc verba. Atque pulere, etiam etiam ipsi didicimus Patrum verba, disposita de hoc loco Leo de Castro Comment. in Isaiaem, contra Iudaeos, contra Iudaeos, contra Iudaeos Clavianum.

145. Propetere ipse multos hereditarij habebit, &c. Ipsi repertur Iust. 53. Atque utinam hereditarij habebit, tamquam Tertullianum, &c. sicut supra, post illud: & multorum diuidet spolia, aduocimus: Quis enim alius nisi qui natus est, vti supra ostendimus (nempe c. 13.) pro eo, &c. Legentes etiam: vique per resurrectionem consecutum, pro eo quod mensissime legitur: consecutus.

C A P. XX.

146. Sufficit hic vsque de his interim, &c. Titulum huius capituli imponimus: Quod post aduentum Christi contigerit etiam nationum conuersio, iuxta prophetiam Dauid, qui pe quae de illo alio haud quaquam possit intelligi. Reperit autem etiam hic plerique, quae supra lib. aduers. Iudaeos, sub finem ca. 11. & 12. Rursum etiam Beatus Iustinus Martyrem imitatur, & verumq. B. Cyprianus, Test. li. 1. adu. Iud. ca. 21. Est vero rursus Tertullianum decurrit.

147. & ad Deum Christum, &c. Hic supplemus, sicut etiam supra legitur, ex 1. Vat. ms. cod. Quod vere Christus sit Deus, infra latius tractabimus li. aduers. Praxean, ubi id ex Apostolo comprobatur. Atque sicut supra ex eodem ms. cod. Vat. castigamus: occurrit, pro: occidit, ac postula a me, proderet: & Dauid filium eum vendicare, pro: eius, demigre: & gaudet, pro: regnabit.

148. qui totum iam orbem Euangelij sui fide cepit, &c. Supra c. ult. lib. adu. Iud. Euangelij sui radis illustrauit. Quomodo autem id quod natus fuerit aate Tertulliani, vide eiusdem libri Adnotat. no. infra c. 7. n. 10. & deinceps.

149. Ecce dedi te in dispositionem generis mei, &c. Aduocimus sicut supra: mei, quia illud interpretatur B. Iustinus Martyr ubi supra, Laciant. l. c. 2. c. 2. ac B. Cyprianus epist. de immacul. virg. cap. 2. & legitur B. Cyprianus Testim. li. adu. Iud. ca. 7. Ambrosius, de Virgini.

150. Ecce testimonium cum nationibus posui, &c. Hae hinc loco, ad suum caput vsque peculiariter sunt. Ad idem institutum vero hunc locum Iust. 55. adlegat, non modo B. Iustinus et Cyprianus locis citatis, sed etiam Auctor lib. de Trinit. infra Tom. 5. Enjeb. Caesar. Demonstr. Euang. l. 6. cap. 23. Ambrosius, serm. 5. Augustus, conc. 6. in Psal. 118. Theodor. etiam in Comment. qui adnotat lectionem esse lxx. testimonium, pro eo quod Aquila & Theodorion ac Hebraei omnes, testem.

151. Et dilonam vobis, &c. Hae verba paulo ante ibidem legitur, quorum illud: religio et fidelia Dauid, latissime et pulcherrime hic Auctor ex collatione altiarum scripturarum explicat, & pauca rursus supra li. 4. adu. Marc. c. 11. ubi, quomodo etiam hic sub finem capitis, legitur Sancta Dauid et fidelia, cum B. Iustino & alio viris, pro eo quod hic religio et fidelia, vtrumque vox Graeca bona significat.

152. Ex fructu ventris, &c. Etiam istud P salmi 131. pulcherrime explicat, apud quem proinde legitur: Ipsi ergo dicendo ventrem, pro: Ipsi autem, & vti Latinae est oratio, sit quod sequitur distinctio: immo ipsa erit caro eius, religio et fidelia Dauid. Atque, quod de Resurrectione, fidelia, tamquam perpetua, cum alia Veteribus interpretatur Auctor, imitatur Paulum ad. 13.

153. in secundo Basilianum, &c. Proferus sic legendum, pro in primo, nam praeterquam quod reperitur haec scriptura 2. Reg. 7. ceteris eandem etiam citat ex secundo Basilianus B. Cyp. Testim. li. adu. Iud. c. 15. & li. 2. c. 11. Similes autem phraes Auctoris sunt infra li. 4. c. 21. Habes tertium Basilianum, si & qua tum resoluas, & c. rursus, & 14. Sic et retro in Basilianus, itaque nouam derivationem Latinam facit Auctor Basilianum pro eo quod alii: Regnorum transferunt, sicut etiam adnotauimus Adnot. nostris in B. Cyp. Testim. li. 1. Testim. nu. 7. Quum autem Auctor & 2. & 3. & 4. Basilianum nominatum citet, videtur etiam non fuisse ea distinctio quae hodie existat apud lxx. ut duo primi Samuela nomen petunt, reliqui vero primi & secundus Regum seu Regnorum, maxime quum etiam B. Cyprianus non solum Basilianus primum citet, secundum, tertium, & quartum.

154. Semen tuum, quod erit, inquit, ex ventre tuo, &c. Ipsi hunc locum castigamus ex adu. lxx. quae hodie existat, pro eo quod auras: Semini tuo, ac ex ventre ipsius, maxime quum illud etiam legitur loci citati B. Cyprianus. Aduertit autem ad verba ibidem sequentia Auctor: Hic edificabit mihi sedem, quum subiungit: Quia & adem Dei. Similiter quum addit: Denique & thronus in aeuum, & regnum in aeuum, ad illa ibidem: Et erigam thronum eius in saeculum, &c. & regnum eius in saeculum.

155. Sicut autem illi Satan, id est, hostem, Idumaeum, &c. Aduocimus est, quia haud dubie hostem, aduocimus, explicandi gratia, quod per Satan intelligeret: quae vox, sicut & Graeci vno, indeclinabiliter videtur hic Auctor. B. Cyprianus Latine Satanaem translulit li. de Vni. Ecclesiae, de Oratione Domnica, & Testim. li. 3. cap. 80. Atque de Salomone similes locos adnotatos habet supra, 2. adu. Marc. c. 23. n. 152.

C A P. XXI.

156. Sic nec illam iniectionem, &c. Caput hoc inscripimus: Quod non Iudaeorum tantum, sed maxime gentium ad Christum conuersio scripturis praedicta sit. Imitatur vero etiam hic B. Iustinus Martyrem aduersus Typhonem, praefatum de profelytis.

157. nullo adhuc Cerdone, nedum Marcione, &c. De Cerdone Marcionis magistro vide supra de Praescriptis, adu. bar. c. 5. hares. 16. nu. 321.

158. Ecce, inquit, Isaia, profelyti per me accedent ad te, &c. Quid profelyti, supra adnotauimus Iud. Iud. c. 1. n. 1. Quo autem loco Isaiae haec habet, haec nomen reperire non potui, nisi forte ca. 16. ubi initio capiti legitur: Habitabit apud te proclijum mei, olim illud Iesum fuerit apud lxx. nam totum hoc caput praedictum ad Iudaeos, & nescio quae alia Graecorum cum Hebraeo conuenientia ab illo substituta, adnotauit Leo de Castro in Isaiaem. Si quis alius aliquid certius reperire possit, per me licet. Sane qui adscribunt Iust. 52. sed neque ibi reperitur.

159. Et Nationes, quod sumus nos, &c. Sic omnino distinguendus est hic locus noua perinde, nam praecedunt, sunt verba de Marcione, ab eo locum quando & profelyti, &c. Legimus autem etiam cum 1. ms. Vat. cod. habebant, pro: habeant.

160. Et in nomine, inquit, eius, Nationes sperabunt, &c. Similiter hunc locum interpretatur non modo Tertullianus, sed etiam ceteri Veteres omnes de Vocatione gentium ad Christum.

161. Et erit, inquit, in nouissimis diebus, &c. Et hunc locum Iust. 2. similiter Auctor interpretatur supra li. aduers. Iudaeos, ca. 3. imitatus etiam in hoc B. Iustinus Martyrem ubi supra, & vtrumque imitatur B. Cyprianus lib. 2. Testim. adu. Iud. cap. 18. hoc titulo: Quod in nouissimis temporibus idem mons manifestaretur, super quem

E

F

G

H

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK PADERBORN

181. Et mandatum est nubibus ne pluerent, &c.] Nouam periodum hic asserimus, quod reperitur hac scriptura [Iai. 5. castigantes sicut etiam supra: vineam Sorech, pro: Soreth, de quo vide & Adnot. nostras ibidem num. 150. Sicut autem legas: charismatum rotibus, sicuti hic & supra excusit, sive: charismatum prioribus, veluti ibi: sicuti cum Vatic. 1. ms. cod. hic: charismatum rationibus, non refert, nisi quod elegantius videtur subtrahit charismatum rationibus, uti Metaphorice adducit ad rationes quae subiciuntur sive subtrahuntur in computo.

182. Lex & Prophetiaeque ad Ioannem, &c.] Ipsiud Matth. 11. eodem sensu B. Infirmos curas, adu. Typhonem Induum, & B. Cypri lib. Testim. 1. adu. Iud. cap. 9. titulu: Quod lex prior, qua per Moysen data est, restituta esse. Legimus autem sicuti supra: ex persecutantis furoris, pro: uoca, claudentes parenthesi [ab illis enim cepit infantia] venientes etiam lectionem Rhenani: tempus medium [id est, figura Graec, per tempus medium] a Tiberio vsque ad Vespasianum, non penitenciam intellexit, pro quo altera lectio supra non ita inibi placet. Vespasianum autem nominat, eo quod sub illo uisitata sit Ierusalem, uti ex Iosephi & Philonis historiis Iudaicis notius est, quam ut pluribus sit opus.

183. facta est terra eorum deserta, &c.] Haec uerba desumpta sunt ex Iai. c. 1. sed etiam c. 3. l. adu. Iud. supra citata sunt, ex quibus locis supplemus ac legimus: ciuitates eorum exulte igni, ac derelicta est filia Syon tanquam specula. In hoc solum differre prior locu, quod hic & alibi legitur specula in uinea, vel in cucumetario casula, ubi uero cala in uinea, vel cucumetarium in cucumetario, quomodo etiam B. Cyprian. Testim. li. 1. adu. Iud. ca. 6. hoc titulu: Quod Ierusalem perditur in sensu Iudaic, & uerba B. Iren. li. 4. ca. 7. Item Auctor altercat. Ecclesie & Synagoga apud August. Graece est: hodie prius loco ornati, quod omnem aculum proprie, posteriori ex quo uocatus, quod honorum castiditatum significat. Vide etiam similes locum infra l. 4. adu. Marc. ubi ad ipsum Iosephum ad ludere uidetur.

184. Qui & in Psalmo quinquagesimo octauo, &c.] Rursus hic castigandum Auctorem, pro: quinquagesimo septimo, ipse Iai. 8. loquitur, ex quo citatur illud: Disperde illos in uirtute tua. Ita enim, sicuti supra, legendum, pro: Disperde, uox Graeca Διάσπειρος plus satis indicat, & aditiones omnes consentiunt, maxime quum praemittitur ab Auctore: dispersionem eis postulat.

185. Propter me haec, inquit, facta sunt uobis, in anxietate dormietis, &c.] Verbum hic finitur ca. 50. l. Iai, qua ipse eodem modo interpretatur de incendio totius Iudae post mortem Christi Saluatoris, B. Cyrill. & Hieron. in Commentariis, quamquam & alium sensum allegoricum habeant, praeterquam quod legitur: Per me. Certe phrasia Graeca δ' ηυ, etiam apud alios Auctores cum Accusatio causam significans, recte transferitur: Propter me. Sunt autem iterum uerba Marcionis: Atquin Christum, & vsque Scilicet & c. & c. & c. & c. Quasi aliquid agens explicat illud Iai. 53. utam supra citatum ca. 10. Lacti. Iud. Et dabo malos pro sepultura, & diuites pro morte eius, quod palere explicat, de militibus, qui sicuti est Matth. 28.] libereptum cum [sic enim lego, pro: libereptam eam] nempe Christum, ad decetauerant, & de locupletibus [nempe Princeps Iudaeorum] qui a militibus saluum refugium danda uerba subrepti, & antea a Iuda traditore [sicuti est Luc. 22.] traditionem redemerant. Atqui legitimus sicuti supra. c. 13. conspirent sensu scripturarum, & c.

187. Vbi ciuitates exurenda, quae iam in tumultis &c.] Simile est illud de Iudae supra Tom. 1. Apolog. c. 21. dispersi, palabundi, & caeli & soli sui extores uagantur per orbem, sine homine, sine Deo rege, quibus, nec adueniam iure, terram patriam, saltem uelut salutare conceditur, quae ipsa uerba descripta B. Cyprian. sub finem libri de Unitate Idolorum.

188. Tam uero quale est, ut per caelum suum admiserit, &c.] Imelligit hoc de Aesculapio in caelum Dei creatoris, de quo impetrans Marc. 16.

CAP. XXIV.

189. Immo, inquis, spero ab illo, &c.] Inscriptionem hinc capiti postremo dedimus: Quod restitutum terrae Iudae allegotice sit interpretanda. Atqui de regno tereno mille annorum post hanc vitam, quum inter paradoxa Auctoris merito referatur, latius in Prolegomenis, hic duximus, de uaria agemus lectione scripturarum, quae pro se perperam citat. Sunt autem iterum uerba Marcionis: Immo, inquis, spero ab illo, vsque ceterum.

190. Sed de SINY ABRAHA suo tempore, &c.] Alludit ad librum DE PARADISO, aut potius ad librum 4. adu. Marc. ca. 4. ubi tractat illud Luc. 16. quod legitur De sinu Abrahae, in quo Lazarus refrigerium, & de inferis, ubi dicitur tormentum describitur, ostendens, aliud esse inferos, aliud sinum Abrahae, ad quem locum haec de re laetius.

191. De restitutione uero Iudae, &c.] Quod restitutum Iudae [de qua est illa inter cetera Apollonio interrogatio, Ath. 9. Numquid in tempore hoc restitutus sequi Iudae] & ceterum illud Luc. 4. Nos autem sperabamus quod ipse esset redemptus Israel] allegorica interpretatione, in Christum competat & Ecclesiam, Iustus infra Tom. 4. ad fragmenta libri DESPETHILVM, quo etiam Lectionem remittit Auctor, quodam, quantum apparer, hic ex illa repetens, quum subdit: Nam & confirmet, & c. Quod opus existeret,

possimus certius adnotare, quibus locis scripturas, prophetas si restitutum Iudae. Nobis autem occurrit illud Hieron. 31. Qui dispersit seu uentilauit Israel, congregabit eum, & c. quomodo hic uel ad Israel spiritum uel ad populum Christianum referendum sit, uel ad restitutum ex Babylone. Item illud Ezech. 28. Colligam Israel ab omnibus gentibus, & c.

192. Haec & Ezechiel nouit, & Apollonius Ioannes uidit, &c.] De Ioanne Apollonio (quem adeo iterum hic facit Auctorem Apoclypticos) quod Ierusalem de caelo delatam uiderit, Apocal. 21. satis notum est, de Ezechiel non ita, nisi forte alludat ad cap. 48. [sua Prophetia postremum in caelo, ubi postquam ciuitatem Ierusalem descripsit, hoc habet Epiphonema: Et nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem, ab Irenaeo quidem citatur quod supra adduximus de restitutione Iudae, Ezech. 28. sed nihil hic ad institutum facit.]

191. Denique proxime expunctum est Orientali expeditione, &c.] Prodigium istud haecenus reperire apud ethnicos, immo nec apud Ecclesiasticos historios scriptores, potui, quare Lectori diligenti inquirendum relinquo, an in expeditione Orientali Severi Imperatoris (de qua loqui uidetur Auctor) aliquid tale contigerit in Iudaea. Atqui quo sensu dicat Auctor: demutati in angelicam substantiam, supra diximus cap. 9. nu. 68. Peculiari enim significatione substantia ab Auctore usurpatur, sicut etiam illud: retractatur, protractatur.

194. Quam in multitudinem arenae reponitur, &c.] Rhenanus hic putat etiam figuram esse Graecam, ac si dicat: secundum quam, nempe primam cyromissionem, uerum quia, legatur, nihil opus fuerit, quamquam nihil immutare uoluerim, eo quod illud etiam legitur in Vatic. cod. Prima reponitio reperitur Gen. 13. altera, 15. Benedictio uero, qua benedixit, Isaac Iacob filium suum, Gen. 27.

195. Et Euangelium uestrum quoque habet, &c.] Alludit rursus ad Euangelium Marcionis, sine Luca adulteratum: in quo tenuit illud Luc. 12. Querite primum regnum Dei, & haec adiciunt uobis, sicut pater infra lib. 4. adu. Marc. cap. 2. 9. Desistimus autem benedictionem Esau, Gen. 27. in hunc modum: De optimate terrae, dicens, est inhabitatio tua. Vbi opimitas uox est Terullianica, Solino nihilominus etiam nota, ubi de arbore Medica agit.

196. Quum uero Iacob, &c.] Ipsiud quod reperitur Gen. 28. patriarchas transiit, non ad uerbum. Legimus autem cum 1. Vatic. ms. cod. ad interpretationem somni, pro: somni. Atqui ad uerbum transiit: cum in terra, ad: dixit Ius. Non est aliud, sed etes Dei.

197. Qui adificat in caelum ascendet, Auctor infra lib. 4. adu. Marc. cap. 14. & iterum lib. 5. cap. 15. denique & in Scorpiaco cap. 10. ubi laetius de illo.

198. Ecce iundabis enim illos tibi, inquit, tanquam ornamentum sponse. Ipsiud, et prima facie uideatur Auctor citare ex eodem Amor, reperitur nihilominus Iai 49. & citatur etiam lib. 4. adu. Marc. ubi de eo laetius.

199. Volant uelut qui sunt milui, &c.] Citat illud ex Iai. cap. 31. Non uolant uelut qui sunt milui, & c. quod alii uolunt, sed etiam accipitres alibi apud Hesiodum, Atqui Plinio refert, l. 10. c. 10. Milui ex accipitrum sunt genere.

200. Vt nubes uolant, & uelut pulli columbarum ad me, &c.] Hic nouam periodum fecimus, quod alibi reperitur, nempe Iai. 60. quemadmodum idipsum citat Auctor infra lib. 5. adu. Marc. cap. 15. quum explicat illud 1. Thessal. 4. quod hic etiam citatur. Auctorem enim in nubibus [sic enim etiam hic lego, pro: in nubes] obuiam Domino. Vbi aliter legit, sicut etiam hodie Graece est: & columbae cum pullis. Ex quo loco etiam conuenit praecedentibus me, distinguens commate quod sequitur: scilicet, quum quum illud ad me uolant, quum uelut pulli columbarum, uelut hodie in uilla aditione. Atqui parenthesi includit, & illud [illo scilicet esse filio hominis ueniente in nubibus secundum Danielem] de quo loco Dan. 7. infra laetius lib. 4. adu. Marc. c. 19. ubi c. 21. laetius tractat.

201. Audi uelut, & in aures percipere terra, &c.] Auctor quod Graece est uox & cetera, & cetera, transiit in aures percipere, pro quo alii maluerunt uertere aures percipere. Supplemus autem ex Vatic. ms. cod. paulo post: & experientia. Atqui deinde iam secundo habes: si forte, hoc ipso capite, proforsit.

ARGUMENTVM LIBRI IV. ADVERSUS MARCIONEM, PER IACOBVM Pamelium.

SCRIPTVRVS Terullianus aduersus opus Marcionis ex contrarietatum oppositionibus Antithesis cognominatum, ad separationem Legis & Euangelii coactum, qua duos Deos diuersos, alterum noui Testamenti diuidebat.

Imprimis diuersitatem preceptorum & disciplinarum non negans, in unum & eundem Deum competere demonstrat,

- A ex eo quod ipse Deus creator per Prophetas suos aliam Legem nouam, Euangelij nempe, orturam praedixerit pro veteri, ac reftamentum aeternum protemporalis.
- II. Deinde, non solum Luca Euangelium (quod Marcion adulteratum admittebat, nullo tamen adscripto titulo) sed etiam Ioannis & Matthaei Apostolorum, & Marci Apostolici viri, non minus ac Luca, auctoritatem habere praescribit.
- III. Neque vero obflare quod Apostolus Paulus ad Galatas Apostolos reprehendat, non enim de Euangelij deprauatione aut interpretatione, sed de conuersatione tantum fuisse denotatos, immo ipsa eorum Euangelij Digesta a Pseudoapostolo fuisse peruersa.
- IV. Atqui, dum disputatur de titulo Euangelij, quod Marcion suum, Auctor item suum, id est, Luca, adfirmat adulteratum, ei praescribit auctoritatem, quod antiquius reperitur, & illi vitiationem, quod posterius, maxime, quam Marcion aliquando Catholicis Ecclesiae crediderit, & postea in haeresin descierit.
- V. Quippe, quum Luca Euangelium auctoritatem habeat ab Ecclesijs Apostolicis, apud quas quod sacrosanctum est, ab Apostolis traditum constat, & proinde etiam cetera Euangelia, Ioannis, Matthaei, & Marci, sed & Apocalypsis, ex ordine Episcoporum ad originem refero.
- B VI. Porro ad institutum veniens Auctor, nullam esse veteris & noui Testamenti diuersitatem, vel inde praescribit, quod Christus noster impleuerit Prophetas creaturis, & representauerit promissiones eius, ac Leges adiuuerit.
- VII. Quod ipsum, primum comprobatur ex capite quarto Lucae sub finem, de demonio expulso in Synagoga Capharnaum, eo quod tria Lucae prima capita, & initium quarti, tamquam sua sententia contrariae affisset Marcion.
- VIII. Ex eodem capite, partim ante, partim post dictam historiam (nam etiam hoc transposuerat Marcion) de doctrina Christi apud Nazareth in Synagoga, & alius demonis.
- IX. Item ex capite quinto Lucae, de vocatione Apostolorum, Simonis & filiorum Zebedae, ac leproso mundato.
- X. Ex eodem de Paralytico curato, & appellatione Filii hominis.
- XI. De Publicano adlecto a Domino, & de ieiunio, ac Christo sponso, & Parabola vini noui ac veteris, ex eodem capite.
- XII. Deinde ex capite vi, de discipulis colligentibus spicas, ac sanata manu. rida in Sabbato.
- XIII. Ex eodem, de assensu & oratione nocturna in monte, Apostolorum xii. numero, mutatione nominis Petri, ac conuentione generum ad Christum.
- C XIV. De beati tudinibus, seu sermone Domini in monte, ex eodem.
- XV. De variis maledictionibus, quibus Vae Pharisaeis imprecatus est, ex eodem.
- XVI. De praecepto dilectionis tam inimicorum quam proximis, ex eodem.
- XVII. De fenore interdico, aliisque Domini verbis pene ad finem vsque eiusdem capituli.
- XVIII. Ex capite etiam vii. Lucae, de fide Centurionis, resuscitato filio viduae, Ioanne Baptistae, & muliere peccatrice.
- XIX. Post haec ex capite viii. Lucae, de diuitibus mulieribus adherentibus Christo, de verbis Domini ad discipulos, & de matre a fratribus Christi.
- XX. De miraculis Christi, quibus ventis ac mari imperauit, & iocionem demonum eiecit, & fluxum sanguinis curauit in muliere, ex eodem.
- XXI. Ex ix. item capite Lucae, de discipulis ad praedicandum missis, pasto populo in solitudine, confessione Petri: Tu es Christus: & praedicta persecutione fidelium.
- D XXII. De ostensione Christi cum Moyse & Helia in secessu montis, ex eodem.
- XXIII. De verbis Domini ad Pharisaeos, dilectione paruulorum, & increpatione eius qui dixerat: Sequar te quocumque ieris, ex eodem.
- XXIV. Porro & ex capite x. Lucae, de adlectione LXX. discipulorum, & potestate illis data.
- XV. De oratione Domini ad Patrem, verbis ad discipulos, & responsio facto legi D. clori, ex eodem.
- XXVI. Exinde ex capite xi. Lucae, de Oratione Dominica, aliisque orandi formis & parabolis eo pertinentibus, de surdo demonio expulso, ac de exclamatione mulieris de turba.
- XXVII. De Pharisaeis signum petentibus, & aliis eorumdem increpationibus, ex eodem.
- XXVIII. Ex capite xij. Lucae, de verbis Domini varijs ad discipulos, &

parabola diuitis blandientis sibi de pronentiu agrorum suorum. De curan agenda anima de vita, & corpori de vestitu, succingendis lumbis, ac seruis beatis. & igne misso in terram, aliisque verbis Domini, ex eodem capite.

Rursus ex capite xij. Lucae, de curatione Sabbato facta, parabolis, aliisque verbis Domini.

Etiam ex capite Lucae xij. quales ad cenam vel praedictum vocandi sint, ac de cena ad quam vocauit multos.

Item ex capite xv. Lucae, de one & dragma perditu & inuentu.

Ex capite etiam xvi. Lucae, de duobus Dominis, Deo, & Mammona. ac dicto Domini: Lex & Prophetae vsq; ad Ioannem.

De diuortio prohibito, ac proinde coniugio approbato, & inferno ac sinu Abrahae, ex eodem.

Deinceps ex cap. xvij. Lucae, de verbis Domini diuersis, Leprosi decem curatis, & interrogacione Pharisaeorum de regno Dei.

Similiter ex cap. xviii. Lucae, de parabolis iudicis, ac Pharisaei & Publicani orantium in templo, verbis Domini ad adulescentem diuitem, & caeco curato.

Ex capite etiam xix. Lucae, de Zachaeo, & seruum parabolam quicquidum rationem fenerat pecunie diuiditur.

Tridem ex cap. xx. Lucae, de varijs verbis Domini ad Pharisaeos, Principes Sacerdotum, Sadducaeos, & Scribas.

Præterea & ex xx. Lucae capite, de uenturis in nomine Christi & signis ultimi finis, ac de doctrina Christi in templo & sanctu in monte elaeonem.

Item ex cap. xxij. Lucae, de die Pasche electo ad Passionem, predicatione ac predicatione Iuda, & de distributione corporis & sanguinis Christi.

De imprecatione illi facta, per quem traderetur filius hominis, ac osculo traditoris, & de responso Domini ad interrogacionem, an ipse esset Christus, ex eodem capite.

Ex capite quoque xxij. Lucae, de similitudine in domo Pilati, iudicio apud eundem Pilatum & Herodem, crucifigione, signis in morte, expiratione, & sepultura Domini.

Denique ex cap. xxv. Lucae, de mulieribus ad sepulcrum, cam odorum paratura, resurrectione post biduum, de apparitionibus Christi, qua mulieribus, discipulis, ac apostolis facta sunt, & de missione Apostolorum ad praedicandum vniuersis nationibus.

Ceterum libri huius quarti aduersus Marcionem mentionem facit Auctor, quoties Euangelij Marcionis meminit. Tale est illud supra libro de Carne Christi, cap. 7. vbi paucis tractata sunt Lucae 8. Quae mihi mater, & qui mihi fratres? Audiat igitur (inquit) & Apelles quid iam RESPONSUM SIT ANOBI MARCIONI, EO LIBELLO QVO EVANGELIVM IPSIVS PROVOCAVIMVS, ad huc habebat ad caput infra xix. Quo etiam ad huc libro, aduersus Marcionem, cap. 11. & ibidem etiam ad xxvi. cap. infra, quum dixit: Nam & mulier quaedam exclamauerat: Beatus venter qui te portauit, & vbera qua hausiisti, & Quomodo mater & fratres eius dicti sunt foris stare? Sed videbimus de his capitulis suo tempore. Item & ad cap. x. infra, addens. Certe quum & ipse se filium hominis praedicator, natum scilicet probebatur. Nunc, vt haec omnia ad Euangelij distulim examinationem. In genere autem rursus hunc librum insinat eiusdem lib. 3. cap. 17. Sed de vtroque (inquit) titulo sic disponam, vt quoniam ipsum quoque Marcionis Euangelium discuti placuit, de speciebus doctrinarum & heterarum illuc differamus, quasi in rem praesentem. Quae & titulum huius libri auximus, addentes: DE ANTIHESIBVS EIVS EX EVANGELIO. Hunc porro à Mariano editum, ab eo solo castigatum ex Paternitatis, & Hispaniensi, deinde ex Gorziensi exemplaribus, primum cum Soboles deinde & Adnotacionibus, nos iterum ex duobus codicibus ms. Vaticanis, & coniecturis quibusdam Dn. Latinius, emendauimus, nouis Argumento & Adnotacionibus auctum.

TERTIUM
OPERA